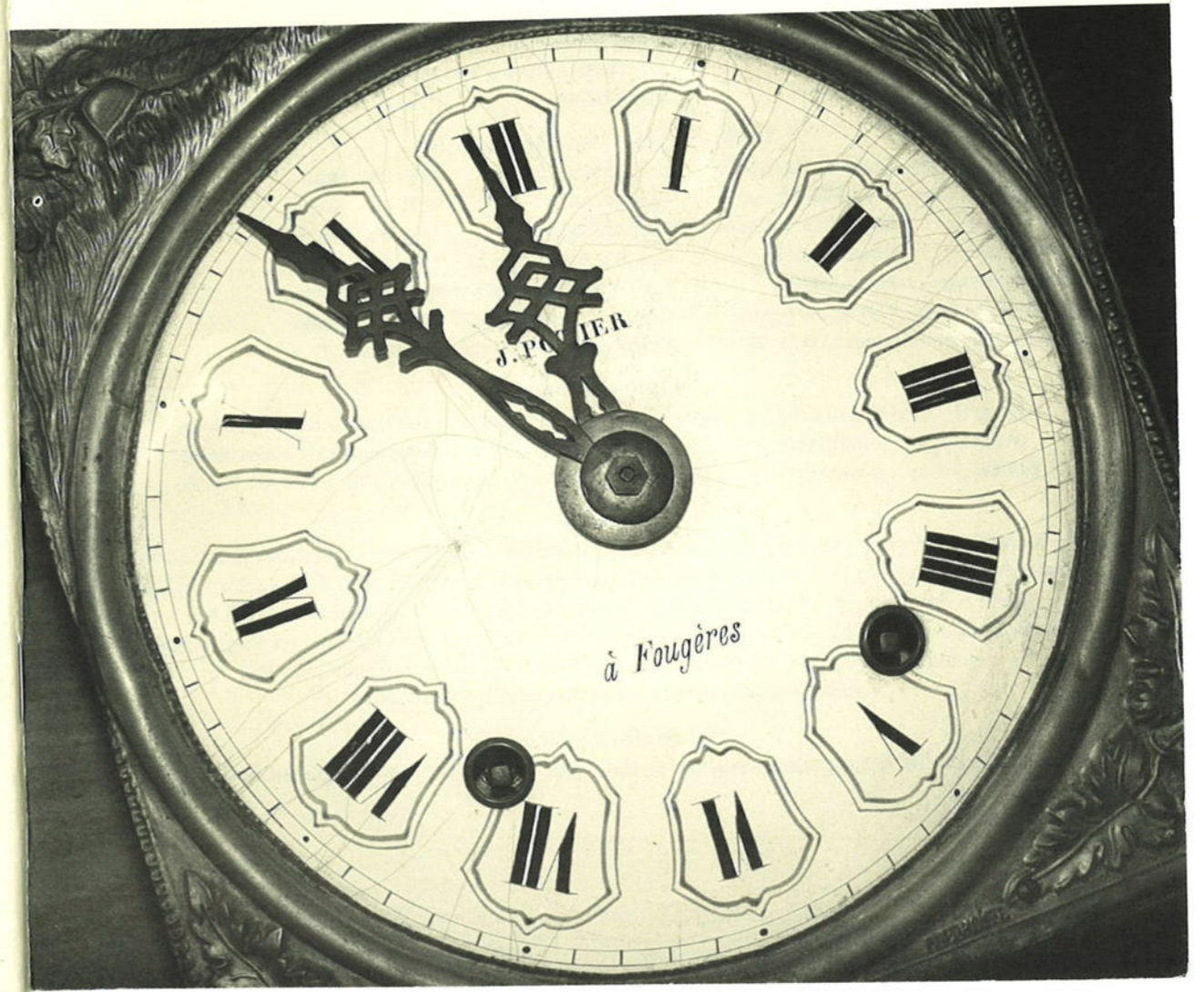

Oudheidkundige Kring Voorst

Kroniek

oudheidkundige kring voorst

opgericht 18 december 1975

Werkruimte:

Duistervoordseweg 104, 7391 CH Twello

Geopend: dinsdag/woensdag van 09.00 tot 16.00 en voorts op afspraak. Tel.: 0571 - 27 70 90

E-mailadres: info@okvvoorst.nl - Website: www.okvvoorst.nl

Betalingen uitsluitend via Rabo-rekeningnr.: 36.28.09.267

Ereleden:

Mr. J.H. Hermsen, H.J. ten Hove †, J. Lubberts en L. Sevenster

Dagelijks bestuur:

Bert van de Zedde, voorzitter	Kon. Wilhelminaweg 15	7391 ER	Twello	0571 - 27 29 43
Martha H. Roos-Roelofsen, secr./ledenadm.	Rijksstraatweg 20	7383 AR	Voorst	0575 - 50 20 99
Wim Wassink, penningmeester	Parkelerweg 25	7391 EV	Twello	0571 - 27 26 80
Ruud Egberts	Burg. v.d.Feltzweg 29	7391 HL	Twello	0571 - 27 44 49
Jan Groenenberg	Hietweideweg 30	7391 XX	Twello	0571 - 27 60 37
Ronald Meijer	Kon. Wilhelminaweg 1	7391 ER	Twello	0571 - 27 02 44
Gerard van Zijl	Lindelaan 13	7391 JX	Twello	0571 - 27 19 75

Werkgroepen/Contactpersonen:

Kantoorcoördinator: Truus de Haan-Diks	Kneuterstraat 22	7384 CN	Wilp
Beheerder website: Wim Tempelman	Torenbosch 38	7391 CA	Twello
Fotocollecties: Josien Schutte-Geurtsen	Piet Heinstraat 15	7391 WK	Twello
Bibliotheek: Gerard Vrieling	G. v. Prinstererstraat 23	7391 KS	Twello
Eindred. Kroniek: Ronald Meijer	Kon. Wilhelminaweg 1	7391 ER	Twello
Gemeente-Archief: Annemarie Geerts	Gem.huis - Postbus 9000	7390 HA	Twello
Studiezaal open maandags 9.00-17.00	E-mail: gemeentearchief@voorst.nl		

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt thans € 14,- per persoon. Voor gehuwden en partners woonachtig op hetzelfde postadres geldt € 16,50. Voor wijzigingen van adres en/of lidmaatschap en overige vragen: Tel. 0571 - 27 70 90 of postbus 170, 7390 AD Twello

Kroniek

De Kroniek beoogt een breed-georiënteerd informatiemedium van de Oudheidkundige Kring Voorst te zijn - een blad dat, van en voor de leden, kosteloos verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Bij het VVV en boekhandel Oonk is het blad ook los verkrijgbaar voor € 3,-. Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen is niet toegestaan zonder schriftelijke goedkeuring van de redactie en betreffende auteurs.

Mailadres alléén voor kopij: kroniek@email.com

Op de cover gezien...

Vijf voor Twaalf - de spannende sprong van de tijd - op een comtoise van Melenhorst Antiek Twello

ISSN 1384-8682

- DE KRONIEK DIT KWARTAAL:

De bestuurstafel - zou het lukken een nieuw hoofdkwartier? Beidt Uw tijd, die aansporing hebben bestuur en redactie ter harte genomen: met voorzichtige stapjes op naar een interessante behuizing (zie foto's pag. 3) én een 'special' toegespitst op het fenomeen van de Tijd van toen en nu. 2/4

De burgemeester bleef boos weg bij nieuw gemeentehuis 5

Riky Melissen weer even thuis aan de Duistervoordseweg 8

Zesde generatie bouwers Horstink gaat koninklijk op karwei 10

Kroniekpost - Terwolde, 'n nieuw boek. De Kribbe open 13

Special 'de Tijd':

Flitsen van eerste 10 jaar OKV in kunstleer gebonden 14

Samen in de koets van de Tijd op weg naar 2010 17

Meneer Meeuwse: 'Van beurskrach tot kredietcrisis' 22

Kroniekpost - fascinerende trip naar unieke bunker Diogenes 27

Ansichten, prentbriefkaarten en zeldzame fotokaarten 28

Tante Trijntjes trouwe dienst in sierlijke vorm geboekstaafd 31

Dialecten - bescheiden rozen in een bedreigd taalreservaat 32

Boek en Blad beschouwd 36

'Excelsior' uit Twello in de Archiefschattenagenda-2010 39

Aan dit winternummer van de Kroniek werkten mee:

Henk Borgonje, Bertus ten Bosch, Ruud Egberts, Arjo Fransen, Annemarie Geerts, Jan Groenenberg, Gerrie Groenewold, Jan Lubberts, Ronald Meijer, Judith Roosenschoon, Wim Tempelman, Gerard Vrieling, Bert van de Zedde

"De werkruimte is tussen Kerst en Nieuwjaar gesloten."

Uiterste datum kopij-toelevering maart-nr.: 1 februari 2010

Van de bestuurstafel

Bert van de Zedde

OKV dapper op weg naar nieuwe tijden

December is een maand waarin wij graag terugkijken en al denken aan het komende, nieuwe jaar. De OKV heeft een beweging jaar achter de rug met verwachtingen, doelstellingen en handelingen die zijn uitgekomen en op andere momenten tot teleurstelling leiden met uitstel tot gevolg. Het bestuur heeft dit jaar alle zeilen moeten bijzetten om te komen tot een hogere kwalitatieve invulling van de ledenadministratie. Dat is gelukt en wij zijn er financieel sterker uitgekomen dan eerder getaxeerd.

De voortgang naar een andere accommodatie heeft, na een aantal teleurstellingen, nu een wending genomen die perspectief gaat bieden voor onze toekomst. Er moet nog veel worden gesproken met elkaar en met externe partijen, maar er is een Intentieverklaring getekend. Daarmee gaan eigenaar, de heer Harmsen en OKV samen op weg om de boerderij 'De Hunne' (type hallenboerderij, daterend uit de 15e eeuw) en haar omgeving aan de Veenhuisweg 45 in Twello verder te ontwikkelen tot een landschappelijk verantwoorde leefomgeving met daarbij een werk- en educatieruimte voor onze vereniging. Het is een weg die een lange adem vraagt van iedereen, maar het onderzoeken meer dan waard is. Andere mogelijkheden blijven in beeld en ook daarbij sluiten wij gebruik van de ruimte, bijvoorbeeld aan de Duistervoordseweg (onze huidige anti-kraak woning) op termijn zeker niet uit.

In zijn vergaderingen van de afgelopen maanden heeft het bestuur nadrukkelijk gekeken naar de huidige werkplekken van onze ongeveer 40 vrijwilligers. Nu zitten we al meer dan een jaar dicht op elkaar met minder werkruimte per persoon en een slechte tot geen ontvangstruimte voor onze gasten. We hebben gezocht naar tijdelijke ruimte met meer werk- en ontvangstoppervlakte dan nu aan de Duistervoordseweg. Dat bleek mogelijk maar zou gelijktijdig onze zojuist opgebouwde financiële reserve teniet doen. Het bestuur heeft daarom het besluit genomen - zo lang dit maar enigszins mogelijk is - door te gaan in de huidige noodaccommodatie, maar wel attent te blijven richting alternatieve ruimten.

Vanuit onderzoek naar aanpassing van onze statuten was het verrassend voor het bestuur dat de oprichters van onze vereniging dachten dat wij niet langer zouden bestaan dan ongeveer 30 jaar. Zo bezien zijn de huidige statuten feitelijk ten einde en moeten we de vereniging voorzien van een nieuw statuut. Samen met mr. Noordman, notaris van notariaat Van Drimmelen Noordman Slaghekke in Twello richten wij een nieuw statuut in die onze leeftijd niet langer beperkt maar juist ruimte geeft tot groei. De definitieve, moderne statuten zullen wij voorleggen aan de leden en samen bevestigen in onze ledenvergadering van 2010. Onze contributie is jarenlang niet verhoogd en daartoe zullen wij een besluit voorleggen aan de komende ledenvergadering. We zullen moeten gaan denken aan regelmatige indexering versus de stijgende kosten.

Afvaardingen van onze verenigingen zijn geweest bij de officiële opening van de museumboer-

derij De Kribbe en de overhandiging van het Luik door Stichting Het Luikenfonds aan de familie Van Maanen van boerderij De Ossenkamp aan de Tuinstraat in Voorst. Een grotendeels geres- taureerde hallenboerderij uit 1770. Om meer van onszelf als Oudheidkundige Kring Voorst te tonen zal naast de wekelijkse rubriek in Voorster Nieuws, de nieuwe site www.okvvoorst.nl onze informatiebron zijn voor activiteiten. Daarnaast heeft het bestuur besloten meer in de pu- bliciteit te treden waarbij de voortgang in accommodatie centraal komt te staan.

Ten slotte, natuurlijk... het bestuur wenst u een goede decembermaand toe en zien met u uit naar onze groei en activiteiten in het nieuwe verenigingsjaar 2010.

Beelden van het toekomstig OKV-kwartier - boerderij 'de Hunne' de onze..?

Een vlucht naar veilig vroeger?

Nog even en het eerste decennium van het derde millennium wordt afgesloten. Met Kerstmis en kaarsen, vuurwerk en de finale klokkeslag, met oliebollen en het vrolijke glas als alles te pas is, dan wel met een weemoedige blik op het verleden jaar 'toen alles nog anders was'. Het curieuze fenomeen dat Tijd heet, neemt ons mee. En wij nemen wederkerig de Tijd de maat. We schrijven geschiedenis, blikken naar toekomst, wensen ieder het beste.

Verleden en heden mogen zich verheugen in een massale belangstelling; de interesse suggereert bijna een vlucht te zijn naar een veilig vroeger, een brandgang wèg van de benauwenissen, waarmee economie, politiek en de veranderende samenlevingsvormen ons opzadelen. De verkoop van historische boeken is niet bij te benen, de discussie over de vaderlandse en stedelijke 'canons' – de vensters op ons gezamenlijke geschiedenis - blijft vlammen. Monumenten- en Museum-dagen worden bijna onder de voet gelopen.

Met alle respect jegens die massale trend, is het intrigerend om ook kennis te nemen van diepere beweegredenen dan de meer consumptieve, lichtvoetige motieven. De Rotterdamse cultuurfilosoof Lieven de Cauter (Berlage Instituut) waarschuwt in zijn kersverse boek 'Archeologie van de kick' dat de moderne mens lang niet altijd fundamenteel geïnteresseerd is in oudheidkundige tradities, dus lessen vanuit het verleden naar de toekomst, maar veeleer belust is op, verslaafd raakt aan sensaties, hij jaagt op 'kicks', de snelle ervaringen, de hevige, aangename belevenissen, de leuke en opzienbare 'onthullingen'. Ook voor het bezig zijn met, geboeid raken door plaatselijke en regionale geschiedenis is daarom van betekenis hetgeen de schrijver-filosoof Sören Kierkegaard ooit opmerkte: *'Het leven moet achterwaarts worden begrepen maar voorwaarts worden geleefd...'*

Op de laatste oktoberdag van dit jaar heeft de Oudheidkundige Kring een historische stap naar de toekomst gezet. Wie weet wordt het (maar dan alleen dankzij een royale inzet van leden, begunstigers en beleidsmakers) mogelijk de eerbiedwaardige boerderij 'de Hunne' aan de Veenhuisweg tot de onze te maken: een echt hoofdkwartier. De intentie tot passend gebruik daartoe is inmiddels getekend. En geen misverstand daarover: hier ligt een uniek ontwikkelingsproject, dat niet alleen voor de OKV van groot belang is, maar – eenmaal landschappelijk, toeristisch, cultureel ambitieus en respectvol gerealiseerd – tevens van rijke, bindende betekenis zal zijn voor heel Voorst, al haar dorpelingen en bewoners tot in wijde omgeving. Ook daarop mag straks een bescheiden glas geheven.

Burgemeester bleef boos weg bij opening nieuw gemeentehuis

Soms gaat de tijd zo snel.... Wie in de eerste helft van de 19e eeuw Twello bezocht, zou met de kennis van nu verbaasd staan over de rust en de stilte van een plattelandsstreek als Voorst. Een stilte hooguit verstoord door voorbij ratelende wagens en koetsen en door het hoefgetrappel van paarden. De gemeentebesturen moesten nog wennen aan de nieuwe bestuurssituatie die na de Franse bezettingstijd was ontstaan. De landadel had weliswaar haar absolute macht van voor de Franse tijd verloren, maar toch was achter de schermen hun invloed niet geheel verdwenen.

Baronnen en jonkers bekleedden in die tijd nog vaak bestuursfuncties als burgemeester, dijkgraaf of gedeputeerde van de provincie. Het was de liberale staatsman Thorbecke die de grondlegger was van belangrijke bestuurlijke hervormingen. Die resulteerden in de grondwetsherziening in 1848 en in de eerste gemeentewet van 1851. Die laatste wet bracht voor de gemeentebesturen belangrijke wijzigingen met zich mee. Een van de wijzigingen was, dat de gemeenteraden voor hun vergaderingen een eigen openbare ruimte moesten hebben. Vóór die tijd werd soms voor vergaderingen gebruik gemaakt van de ambtswoning van een burgemeester, soms ook van een café. Dat ging te ver. Het publiek moest in de gelegenheid worden gesteld de openbare zittingen van de gemeenteraad bij te wonen.

Twintig roeden grond

Het markante punt en de samenkomst van wegen daar zullen toen de keuze hebben bepaald. Het terrein had de veldnaam 'de Hogenkamp'. De naam was niet zonder reden gekozen: de Hogenkamp was onderdeel van een langgerekte hoge zandrug. Dat het gebouw wat hoger ligt is ook nu nog te zien. Bij raadsbesluit van 29 maart 1858 werd

van de toenmalige eigenaar het Grote Gasthuis te Deventer 20 roeden grond gekocht, een oppervlakte van ongeveer 280 vierkante meter, op zichzelf een vrij klein terrein. Daarop werd vervolgens het ontwerp van architect H. Harte uit Deventer gerealiseerd, tegen de prijs van 7565 gulden en 47 cent. De toenmalige burgemeester A.P.H. Baron van Ittersum vond die bouw prijs echter te hoog. Uit onvrede hierover liet hij zich niet zien bij de opening van het gebouw. Daarom heerste tijdens de openingsplechtigheid - het was vlak voor de kerstdagen van 1859 - naast vreugde over de totstandkoming van het gebouw toch een wat bedrukte stemming. De opening vond, aldus het raadsverslag, plaats met een "zeer gepaste inwijdingsrede". Het gemeentehuis van toen was een stuk kleiner dan het huidige. Naast de voordeur waren aan beide kanten slechts twee ramen. De bodewoning was gesitueerd in de kelder-verdieping, het cachot bestond uit twee arrestantencellen en een kolenhok voor de kachels ontbrak evenmin. De secretarie bestond in die tijd maar uit enkele personen. De wetten en de overheidsbemoeningen waren aanzienlijk bescheidener dan nu. In 1888 bleek de noodzaak tot verbouw en uitbreiding. Vanaf de voorkant gezien werd

het gebouw aan de rechterkant uitgebreid. In 1921 vond de tweede verbouwing plaats. Het grondvlak kreeg de huidige oppervlakte, maar de bovenverdieping met praktische werkruimte ontbrak nog: het was slechts een zolder waar soms de archiefpapieren werden gedeponerd. Na de WO II in 1948, werd besloten tot een laatste grote verbouwing en uitbreiding en kreeg het gemeentehuis het huidige aanzicht. De uitbreiding werd onontkoombaar wegens de groei van het secretariëpersoneel. In 1947 werkten al 26 personen ten gemeentehuize, verdeeld over 4 secretarie-afdelingen. Nadat het gebouw in 1982 de functie van gemeentehuis had verloren door de bouw van een nieuw pand even verderop aan de H.W. Jordensweg, besloten latere eigenaren tot enkele inwendige veranderingen in het pand. Het karakter van het gebouw werd echter niet aangetast, de monumentale status van het pand bleef gerespecteerd.

Onder de linde...

De verhouding tussen overheid en burgerij was 150 jaar geleden natuurlijk heel anders dan nu. Het democratiseringsproces, ingezet in de Franse tijd, verliep vervolgens in de 19e en 20e eeuw in etappes. Geleidelijk werd de burgerij meer bij het bestuur betrokken. Het duurde nog lang eer vrije verkiezingen voor iedere burger een volledig recht was, maar in de eerste helft van de 20e eeuw was het dan toch zo ver. Dit langzame veranderingsproces moet ook gezien worden tegen de achtergrond van de beperkte communicatiemogelijkheden in vroegere tijd. Het gemeentehuis werd gebouwd in een tijd zonder radio, televisie, film en internet. Nieuws en berichten vonden hun weg via gedrukte kranten of via aangeplakte bekend-

makingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat gemeentelijke bekendmakingen publiek werden gemaakt via het aanplakken op de enorme dorpslinde die tot 1933 vlak voor het oude gemeentehuis stond. Men liep 's avonds door het dorp en kon zo van nieuwtjes kennis nemen. Bij belangrijke gebeurtenissen kon het gemeentebestuur - aanvankelijk zonder geluidsversterking maar, heel praktisch, vanaf het verhoogde bordes

- de burgerij toespreken. De menigte gaf dan, zo blijkt uit oude foto's, met luid gejuich en gezang haar enthousiasme weer. Dat gebeurde o.a. bij de installatie van een nieuwe burgemeester en op Koninginnedagen.

Bode als klokkenluider

Voor de 'gewone man' was het meestentijds gissen naar hetgeen zich allemaal achter de muren van het gemeentehuis afspeelde.

Weliswaar werd bij geboorte-aangiften, huwelijken en het contant belasting betalen bij de gemeente-ontvanger een tip van de 'sluier' opgelicht, toch bleef het vaak vaag wat een gemeenteraad deed. In de loop van de 20e eeuw kreeg door allerlei nieuwe regelingen de openbaarheid van bestuur gelukkig steeds meer vorm. De burger veroverde meer inspraak en het gemeentebestuur trad meer naar buiten met voorgenomen en voltooide besluiten. Het werd ook in de raadzaal geleidelijk aan voller met belangstellend publiek tijdens vergaderingen. Soms kwam de raad er niet uit met betrekking tot een belangrijk gespreksonderwerp. Er werd dan geschorst voor nader beraad buiten de raadzaal. Was men er na enige tijd wél uitgekomen, dan gaf de burgemeester een sein dat de vergadering kon worden voortgezet. Vroeger hing er een luidklokje in het torentje boven de ingang. De gemeentebode kon door middel daarvan een sein geven aan de inmiddels rondwandelede gemeenteraadsleden en aan hen die in de tussentijd het belendende café hadden opgezocht - 'Hoor, de vergadering wordt voortgezet'...

Elizen Vastgoed

Het oude gemeentehuis werd in de loop van de 20e eeuw een begrip en een symbool in de gemeente Voorst. De karakteristieke gevel heeft daar stellig aan meegewerkt. Het gemeentehuis was niet alleen te zien op prentbriefkaarten en als achtergrond op talloze trouwfoto's, maar ook op allerlei artikelen en relatiegeschenken zoals wandborden, tegeltjes en koektrommels. Menigeen hield een goede herinnering aan de trouwplechtigheid in de raad- annex trouwzaal. In de loop van de 20e eeuw werd het gebouw te klein voor de gemeentelijke administratie

en voor de diverse functies van het gebouw. In 1982 werd het nieuwe gemeentehuis aan de H.W. Jordensweg in gebruik genomen. Het oude diende daarna nog enige tijd als politiebureau. Recent werd het gebouw aangekocht door de Elizen Vastgoed-groep die het gebouw renoveerde en thans beheert. In het kader van de Open Monumentendag 2008 werd het gebouw op zaterdag 13 september van dat jaar ter publieke bezichtiging opengesteld.

Prachtige lamp

Voor wie toen verstek moest gaan - bij deze alsnog enkele bijzondere kenmerken van het gebouw: de hoofdingang leidt naar de monumentale grote hal. Hier monden de raad- en trouwzaal op uit, evenals de kamers van de burgemeester en secretaris, alsook de secretarieruimten. De originele granitovloer in de hal is gehandhaafd. Aan het plafond hangt nog steeds een prachtige oude lamp met het gemeentewapen. In de hal treft men de portretgalerij aan van alle oud-burgemeesters. Verder zijn nog enkele loketten aanwezig van de afdelingen Bevolking en Burgerlijke Stand. Een sierlijke monumentale trap voert vanuit de hal naar de bovenverdieping. Daar ligt de historische Collegiekamer met de bibliotheek met o.a. de wetboeken en jurisprudentie-uitspraken.

Bron

• *Wie zich interesseert voor de historie van het oude gemeentehuis en/of het Voorster gemeentebestuur, kan terecht bij het Gemeente-archief Voorst in het gemeentehuis. En natuurlijk ook bij de OKV aan de Duistervoordseweg 104 Twello. Daar is ook het boek 'Van Kruisvoorde naar voetbalveld - twee eeuwen bestuurlijk centrum van Voorst' van bovenstaande auteur Arjo Fransen te vinden.*

Het keukentje, de alkoof, de bloemen en de bessen - Riky komt weer even 'thuis'

Wim Tempelman

De oplettende lezer - een kwalificatie die uiteraard geldt voor elke Kronieklezer- zal opgemerkt hebben dat de OKV tijdens de ledenvergadering verblijd werd met een bord. Geen serviesonderdeel maar een soort 'aanduidingsbord' dat tijdens de openingsuren van het pand(je) aan de Duistervoordsedweg passanten informeert over de locatie van ons kantoor en de openingstijden. De heer Henk Buunk kwam, in zijn hoedanigheid als president van de Lions-Voorst in hoogsteigen persoon dit geschenk van de serviceclub aanbieden. De heer Lutje Beerenbroek, geen onbekende binnen onze gelederen, leverde als producent van dit werkstuk een bewonderenswaardig stukje huisvlucht af. Het aankondigingsbord staat als een huis en doet zijn werk.

Dat werd duidelijk toen drie weken na de plaatsing een passerende dame de lokroep van de OKV niet kon weerstaan. 'Open' meldde het nieuwe straatmeubilair immers vrijmoedig aan iedere voorbijganger. Die mevrouw stapte over de drempel en stelde zich voor als Riky Bierman: 'Wat leuk dat ik even binnen kan kijken. Mijn naam was vroeger Riky Melissen en ik heb in dit huis gewoond'... Die mededeling deed de vrijwilligers, die hun onderkomen maar een hokerig geheel vinden, met andere en meer begrijpende ogen rondzien. Ooit kon je hier dus zelfs in wonen!

'En daar de kapper'...

Mevrouw Bierman werd als Rika Melissen in 1938 in Breda geboren. Haar vader was daar klompenmaker. U voelt hem al aankomen, niet? Hij raakte in het Brabantse werkloos en kwam in 1940 met vrouw en kroost naar Twello. Vader Melissen vond een baan bij Veldhoen (toentertijd een bekend klompenbedrijf) en daarna bij de vleesfabriek van Linthorst. Het gezin vestigde zich aanvankelijk op de Veldjes L 849 en later aan de Duistervoordseweg 104.

Mevrouw Bierman keek anno 2009 met grote verbazing rond. Veel in haar ouderlijk huis bleek veranderd maar andere vertrekken, zoals het keukentje en de alkoof (nu weids aangeduid als de bibliotheek) harmonieer-

Riky Melissen achter het huis

den met haar herinnering. Ook de omgeving riep tal van herinneringen bij haar op. 'Aan de overkant stond het huis van Driessen, links daarvan was de manufacturen- en kledingwinkel van Betsie Teering terwijl aan de rechterkant kapper Teering zijn

De familie Melissen in de voortuin

klanten schoor en knipte'. De tuin naast het huis met een grote lengte aan de achterkant, compleet met bloemen, bessenstruiken en aardappels, stonden nog in haar geheugen gegrift.

Het knusse verdwenen

Rika werd Riky, ('dat klonk niet zo 'boers', schrijft ze zelf) toen ze in Deventer naar de Huishoudschool ging. Ze meende dat die in de Nieuwstraat gevestigd was. Op zondagen klitte de dorpsjeugd wat bij elkaar - vrij naar Wim Sonneveld - en ging 's avonds dansen in De Harmonie of bij Korderijk. Ook de grote danszaal in de Buitensoos te Deventer stond bij de Twellose jeugd hoog in het vaandel. Zelf turnde ze bij V&K terwijl haar broer voetbalde bij Voorwaarts.

Ze bezocht de meisjesschool aan het eind van de Kerklaan. De jongensschool stond rechts aan het begin. Daar was toen meester Linderhof de hoofdonderwijzer. 'Ik heb nog verkering gebad met zijn zoon Harry, die zat in Deventer op de HBS, ze noemden hem de professor'...

Vader en moeder Melissen konden de lok-

roep van de Brabantse geneugten uiteindelijk niet weerstaan en wilden toch weer terug naar Breda. Via familie kreeg de heer Melissen werk op de suikerfabriek aldaar. Riky was bijna twintig toen ze terug ging en vond het verschrikkelijk al haar vriendinnen achter te moeten laten. Ze vond, schreef ze, binnen een maand gelukkig een baan bij het Gemeenschappelijk Administratiekantoor. Het Breda van 1958 maakte op haar de indruk van een Bourgondische stad, gezellig, met veel vertier. Ze leerde er haar man kennen tijdens carnaval en koninginbal. Tja, hoe kan het ook anders denk je dan als nuchtere noorderling! Inmiddels heeft ze een dochter en twee kleinkinderen. Riky komt nog vaak in Twello op bezoek en heeft het dorp zien veranderen. En dan, met een krop vol weemoed, 'het knusse van zo'n dorp is natuurlijk helemaal weg. Dat is de moderne tijd'. Met dat oordeel moeten we het doen.

• De vrijwilligers die haar tijdens het bezoek vroegen haar herinneringen op te schrijven danken haar hartelijk voor brief en foto's.

Zesde generatie Horstink gaat vandaag koninklijk op karwei

Ronald JJ Meijer

Over verstekken, overstekken en bestekken hoef je Theo Horstink (65) noch zijn zoons Oscar (39) en Andres (36) iets te vertellen. Of de plannen nou digitaal zijn getekend of geprint uit de computer rollen dan wel ouderwets-klassiek bij de boer achter de stal op de achterkant van de sigarendoos tevoorschijn komen, het maakt allemaal niet uit – het oog van de vakman-aannemer herkent onmiddellijk de goede verbanden, de juiste verbindingen, het sluitende totaal. Aan diezelfde scherpe, analytische blik ontsnapt echter evenmin de boek die in het ontwerp wringt, het scheve detail, de slimme gedachte die nog veel en véél slimmer uit het plan kan worden gegumd. Om latere teleurstellingen te voorkomen en kosten te sparen....

Onverwachte generatie

Half oktober, gewoon aan tafel, drie koppen hete koffie, de mobieltjes uitgescheld. Senior-aannemer Horstink, sinds zeven jaar zonder sigaren onder handbereik, schuifelt door zijn pas verkregen 'historische' paperassen, die hem een totale verrassing opleveren. Tot begin oktober wisten ze niet beter of de Horstink-dynastie zat al 130 jaar in de wereld van spijkers en specie, steen en hout. Maar toegespitste vragen vanuit de Oudheidkundige Kring zetten aan tot 'home made'-onderzoek. En wat blijkt? Uit gegevens die terug te voeren zijn op de volkstelling in Voorst in 1839, doemt nóg een generatie op. Afkomstig uit het Gelderse Hengelo verschijnt daar onverwacht een Bernardus Horstink op het toneel, geboren in 1804, het jaar dat Napoleon paus Pius VII schoffeerde door zichzelf in de Notre Dame de Paris de keizerskroon op het hoofd te zetten. Bernard, in 1858 overleden, blijkt een kundig en hard werker in de bouw, en stellig een goed leermeester voor zijn zoon Steven (1838-1910) die zich in de familiehistorie ontpopt als een heel vroege, sterke ondernemer. Hij wacht het

werk niet af, maar zoekt het op zoals uit veel aanbestedingslijsten naar voren komt: veelvuldig en uiteenlopend metselwerk, zoals onder meer op de begraafplaats in Voorst (23,90 gulden), diverse 'herstellingen' aan gemeentelijke opstallen begroot op 41,90 gulden, reeksen opdrachten die de moeite waard waren in die tijd.

Mannen van Horstink in het gewelf van de Martinuskerk in Twello

Twee rijksdaalders boete

De grote klapper voor die tweede generatie – anno 2009 spreekt Theo Horstink er nog met respect over – was de verovering van een gigantisch karwei: de bouw van een, let wel, Openbare School in Wilp-Achterhoek. Twee ingezetenen waagden het in 1902 de gemeenteraad van Voorst te verzoeken zo'n school te stichten. De raad bleek wonderwel enthousiast: 13 leden stemden vóór. Alleen, oh adellijk feodalisme, Baron van der Feltz bleek tegen dit signaal van vooruitgang. Maar toch, voor 600 gulden werd nu een terrein van ruim 67 are aangekocht van G.J. van Gulp en de aanbesteding geanonnceerd. Lef, financieel inzicht en vakmanschap, met die drie eigenschappen lukt het Steven deze prestigieuze opdracht binnen te slepen. De te verrichten werkzaamheden bestaan uit de bouw van een school met drie lokalen, 'bijbehorende gangen, met privaten, bestratingen, enzovoort' dat Horstink wordt gegund voor 7.224 gulden, en een onderwijzerswoning-met-kelder en aanpalend schuurtje voor 4.466 gulden – een opdracht waarmee de gemeente als principaal dus 11.690 dure florijnen uittrekt. En anderzijds Steven Horstink de metselaar Johannes Protus van den Beld en de timmerman Rudolf de Haan opvoert als borgen mocht er tijdens het karwei iets misgaan. Het gemeente heeft zich ook goed ingedekt, want elke dag dat Horstink te laat oplevert, moet hij een boete betalen van twee rijksdaalders. Maar bij Horstink gaat 'natuurlijk' niks mis – op 4 januari 1904 gaat de school open, ze start met 145 leerlingen (dus bijna 50 kinderen in één klas!) en anno 2004 wordt het 100-jarig bestaan uitbundig gevierd! Tegelijkertijd met de derde generatie van Stevens zonen Hendrikus en Hermanus

Vader Theo Horstink, links en rechts geflankeerd door zijn zonen Andres en Oscar.

tekent zich behalve de gestage en solide groei van het bedrijf een ander opmerkelijk fenomeen af: het steeds getrouw en (over het algemeen) rimpelloos met elkaar optrekken van twee broers. Stonden tot 1943 Hendrik en Herman samen aan de metselkuip, nadien – tot 1972 – waren het de gebroeders Lambert en de jonge Herman die de onderneming schragen en verder uitbouwen. De vijfde generatie presenteert zich in Hendrik (1939) en Theo (1944), waar de zesde generatie thans beleid voert: Oscar merendeels financieel-administratief binnenshuis, zijn broer Andres vooral vakgespecialiseerd in alle 'buitengebieden'. En zo kijkt senior op van de familiegeschiedenis die niet, zoals tot op heden werd aangegomen, 130, maar zelfs 170 jaar omvat.

Geen zorgen voor 2010

Kwaliteitsbouwers willen ze zich genoemd weten, niet bouwvakkers van dertien in een dozijn. Met altijd een sterke, economisch welhaast onmisbare binding met de regio. Niet dus met busjes personeel op en neer naar de Randstad om op prijs en tempo te concurreren totdat uiteindelijk moegestreden alle branchegenoten als dode mussen

van het dak vallen. Vanouds is, zegt Theo Horstink, ongeveer de helft van de omzet terug te voeren op nieuw- en verbouw in de industriële sector, eertijds vooral de vleesverwerkende industrie, de eigen regio dus. Het optrekken van boerderijen, stallen en agrarische loodsen komen ook veelvuldig voor in de opdrachtorders; de laatste tien, twintig jaar beduidend minder. Van liever-

lee hebben zich meer opdrachten voor bungalows en meer luxe woningen in de boeken genesteld. Onderhoud en modernisering daarmee zijn de tweekoppige directie en de circa 25 man personeel meer en meer vertrouwd geraakt. Wie - op zichzelf niet zo gek - mocht denken dat de kredietcrisis die de Bouwend Ne-

derland hard treft, vast en zeker ook de Kwaliteitsbouwers aan de J.W. Frisostraat in de knel zou brengen, vergist zich. 'Oké', zegt Oscar, 'de marges staan onder druk, maar wij hadden in mei/april weinig minder offertes uit te brengen dan andere jaren, en offertes betekenen doorgaans x zoveel % opdrachten. De portefeuille voor 2010 ziet er helemaal niet slecht uit. We oogsten nu van onze reputatie: goed werk, op tijd leveren, realistisch calculeren, we zijn geworteld in de regio en dat betaalt

zich terug ook in een trouwe en vertrouwde kring opdrachtgevers.'

Koninklijk solide

De Horstinks zijn veel gewend, kijken weinig achterom (dat blijkt wel uit de historische verrassing dezer weken) en veel vooruit. Maar heel af en toe wordt toch even met de ogen geknipperd. Weliswaar 170 jaar

Het kasteel 'het Oude Loo' dateert van 1439 als bezit van Udo Talholt, een rijk raadsbeer van de Hertog van Gelre. In 1806 werd het de zomerresidentie van koning Lodewijk Napoleon. Sinds 1968 is het statige veelvuldige aan-/verbouwde slot eigendom van het Rijk die het heeft verhuurd aan de koningin Beatrix. Het is een geliefde plek van samenkomst voor haar familie.

oud, ruim voorbij het absolute minimum van een 100-jarig bestaan, zijn de Aanemers Horstink nimmer in beeld geweest om op enigerlei wijze hofleverancier te worden. Echter., sinds kort mag het bekend zijn dat het bedrijf door de Rijksgebouwendienst is uitverkoren 'bijzondere opdrachten' te vervullen. En dat betekent specifieke karweien onder vrijwel het toezicht oog van Hare Majesteit.

Wier gestrengheid weer is gedelegeerd aan de Intendant. Zodat niet overal maar een spijker in de muur kan worden geslagen of een stripje scheef gemonteerd. Met koninklijke perfectie werken alzo de mensen van Horstink aan het in excellente staat brengen en houden van onder meer het Oude Jacht-slot op het Loo. Alles wat dan opgehangen zal worden, zal waterpas gecontroleerd zijn en Horstink staat garant voor de bouwkundige soliditeit. Inclusief die van het houten bruggetje over de historische watergang...

KRONIEKPOST

Jan Lubberts

Bijzonder boek over Terwolde op komst

● Begin 2010 zal in verband met het alsdan te vieren 1050-jarig bestaan van Terwolde een toegespitst geschiedenisboek het daglicht zien. De uitgave behandelt in een vijftiental hoofdstukken de historie van het dorp vanaf het vermoedelijke tijdstip dat de eerste bewoners zich hier op de linkeroever van de IJssel vestigden. Vervolgens krijgen de ontwikkelingen van het dorp ruime aandacht, zoals de opkomst van de middenstand en de veranderingen die in het dorp plaatsvonden ten opzichte van de middenstand. Ook aan het ontstaan, de groei en bloei van diverse verenigingen zoals onder meer op het gebied van sport en muziek wordt ruime aandacht besteed. Natuurlijk wordt niet voorbijgegaan aan de verscheidene oorlogen die vanaf de 11e eeuw rond Deventer en deels op Terwolde grondgebied uitgevochten werden. Bovendien wordt de rol van het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog uitgebreid belicht.

Deze gelegheidsuitgave, met buitengewone zorg samengesteld door Jan Lubberts, informeert bovendien over de sociale voorzieningen in het verleden, hoe het onderwijs in elkaar stak, hoe de Reformatie in de plaatselijke verhoudingen doordrong - kortom, de lotgevallen van en in Terwolde krijgen een fascinerende beschrijving die de lezer tot nadenken zal stemmen en daarboven veel plezier zal doen.

Bertus ten Bosch

Museumcafé 'de Kribbe' geopend

● Op 30 oktober 2009 werd in Wilp aan de Weerdseweg het museumcafé "De Kribbe" geopend. Willy Gooiker, de initiatiefnemer, wilde eerst de bestaande oude schuur opknappen om zijn grote verzameling oude landbouwwerktuigen te kunnen exposeren. Later is toch gekozen om, met medewerking van gemeente en provincie, geheel nieuw te bouwen. En het resultaat mag er wezen. In het museumcafé, want er kan ook een kopje koffie of thee gedronken worden met een broodje, (alles biologisch), staan de nostalgische werktuigen, alle opgeknapt en opnieuw geschilderd keurig opgesteld. Ieder werktuig is voorzien van een duidelijk tekstbord. Het geheel is prachtig ingericht en via een brede houten trap komt men op de bovenverdieping. Het museumcafé beschikt over een prachtig terras met uitzicht over de uiterwaarden van de IJssel. Daar het project gesteund is door de provincie Gelderland, heeft de Commissaris der Koningin Cornielje, de opening verricht. De gemeente Voorst is met dit project een uniek museum rijker geworden.

Flitsen van de eerste tien jaren in wijnrood kunstleer gebonden

Ronald JJ Meijer

Je hoort die vraag herbaaldelijk – vertel toch eens wat uit de oude doos, uit de begintijd van onze Kring! Zo'n verzoek, te mooi en te gras gedaan, is niet gemakkelijk te honoreren. Hoe boeiend is dat land van ooit nog? Wie keert zich niet liever naar het 'nu' dan naar het 'toen', zeker degenen die tal van jaren trouwe lezers zijn van deze Kroniek? Tussen vraagen en uitroepingen toch maar een poging gewaagd en dat curieuze boek opgevraagd waarin de eerste jaren van het verenigingsblad zijn gestold en in wijnrood kunstleer gebonden.

Het getuigt wel van uiterste bescheidenheid, dat Ten Geleide in de eerste, met een oud-Hollandse letter gesierde 'Kronyck'; de voorzitter ondertekent met naam noch toenaam. Maar zijn blijdschap is er niet minder om dat nu – voorjaar 1978 - 'het verhaal van de tijd' geschreven kan worden en verspreid, 'zodat de mensen met gelijkgerichte belangstelling elkaar kunnen vinden en nieuwe leerzame contacten kunnen ontstaan'.

Contributie onveranderd

Mr. L.J.A. Crompvoets, want hij is het die de kar trekt, heeft een fraai-gespreide bestuursploeg om zich heen – vrijwel heel het Kringgebied is er in vertegenwoordigd: Voorst, Gietelo, Nijbroek, Posterenk, Twello, Brummen, Doesburg, Terwolde – een geografische diversiteit waar je vandaag de dag nog jaloers op kunt worden.

Uit die Kroniek (jaargang 1, nr. 1) springen nog twee zaken in het oog. De hoogte van de contributie, destijds 15 gulden, is thans,

De oude rekenshijf, vooroorlogse belastingplaatjes op rijwielen en dwingende kerkbankplaatjes

31 jaar later, feitelijk dezelfde gebleven, in aanmerking genomen dat de euro als gulden is gaan fungeren en het inkomenspeil annex de koopkracht sinds ruim een kwart eeuw een reusachtige groei heeft doorgemaakt.

Onverschillige gemeente

Minstens even opvallend en verbazingwekkend is, dat waar het bestuur anno 2009 al maanden het vuur uit zijn sloffen loopt (jazeker!) om een behoorlijke, zowel ruimtelijk-voldoende als enigszins representatief, en dan óók nog betaalbaar onderkomen te veroveren, dat probleem zich óók al in 1978 pijnlijk deed gevoelen. In de algemene ledenvergadering van maart vraagt meneer Beekman of er een (beter) onderkomen is gevonden voor 'onze spulletjes', die kennelijk her en der zijn opgeslagen. Net als menig voorzitter nadien, moet Crompvoets meedelen dat 'de gemeente ons niet helpen kon'. Grootmoedigheid en inzicht in hetgeen een niet onbelangrijk deel van de burgerij tot enthousiast en belangrijk vrijwilligerswerk beweegt, blijkt bij de Voorster bestuurders een schaars goed.

'Harm de Pruus'

Het zijn tussen serieuze artikelen over kloostergoederen, de oude smeedijzerindustrie

'op de Bongerd te Voorst', het haardstedenregister van Wilp, het kerkinterieur van Nijbroek, de *Briev'n va Gradus Struuk'nkamp*, interieurcitaten uit natuurboeken en zo meer, soms saillante teksten die de lezer worden meegegeven, vrijmoedig en moralistisch volgens het stramien van Vader Cats: 'Die in Venus lusthof wil wandelen moet stout zijn in 't verzoek en zachtjes in 't handelen'. En: 'De koning en zijn onderdaan, de duicker en de witte zwaan, krijgen al uit eene schoot baar spijs en drank en daaglijks brood'. En, ten slotte, kennelijk érg regionaal bepaald: 'De boer zeit, weest altijd schou voor 't achterste van de ezel en 't voorste van een vrouw'.

In de vroege Kronieken komen veel verhalen voor 'uit eigen waarneming'. Een typisch voorbeeld daarvan is 'het Huus van Harm de Pruus'. De achterlicht heeft het boerderijtje na diens dood verkocht en er ooms levensverhaal aan de nieuw eigenaar bij cadeau gedaan. D'n Pruus, de bijnaam ontleend aan diens kortstondige werk in het vooroorlogse Duitsland, had zo'n zijn eigen bedoeninkje. Vers water uit de zelfgegraven put waarin ie bijna verdrongen was. Zijn enorme oogst aan appels, het hele huis vol behalve een paadje van de keuken tot de slaapkamer, appels die hij – stuk voor stuk opgewreven – naar de markt bracht. En... zijn walnoten, drogend naast de koude kachel. Dat spaarde hout en kolen. Harm de Pruus bleef altijd vlak bij zijn bezoek want, stel, dat iemand een nootje pikte. Tijdens het hoogseizoen verdiende Harm wel een héél tientje. Vlees eten deed Harm niet: te duur. Maar bij zijn overlijden, verblijdde de notaris verre familieleden met enkele tienduizenden gulden. Dat wel. Aldus, op gezag van een zekere auteur R.

Op kosten gejaagd

Waarheid en fantasie liggen in de geschiedschrijving altijd (gevaarlijk) dicht bij elkaar. Maar qua betrouwbaarheid scoort het verhaal van 'd'n Pruus' aanzienlijk minder dan de beschrijving van Napoleons bezoek aan onze regio (4e jaargang, nr. 3). Bonaparte en zijn Marie-Louise brachten in en om Voorst heel wat consternatie teweeg. Vertrokken uit Compiègne op 18 september 1811, kreeg de zelfge kroonde keizer luttele dagen later in Zeeland gezelschap van zijn vrouw en reisden zij samen door naar Dordt, Gorkum en via-via naar 't Loo en Zwolle. Om vandaar langs Arnhem en Kleef naar St. Cloud terug te keren. Deventer, Voorst en Zutphen lieten Empereur en eega links liggen. Waarom? Omdat de keizerin in Amsterdam al had geroepen 'meer dan genoeg te hebben van dit land waar zij niets anders dan water zag'...

Zeven flessen jenever

Bovendien, een groot deel van het 74 personen tellende hofgezelschap liep er verkouden en koortsig bij; er werd kinine uitgedeeld! Allemaal goed en wel maar de gemeente Voorst had zich wel opgetuigd. Samen met Wilp en Twello was aan timmerman Jan Schoenmaker en schilder Evert van der Heide het forse bedrag van 108 gulden en 18 stuivers betaald voor het kantklaar maken van een schitterende ereboog, die 's nachts natuurlijk goed bewaakt moest

Een martiale kepi als in gebruik bij het Nederlandse veldleger vóór de meidagen 1940

blijven voor 'de blijde incomste' – met hun knechten slaagden Jan en Evert daar wonderwel in, misschien wel dankzij de overdagse consumptie van drie, en 's nachts vier flessen jenever. Daarnaast moest Gerrit van Zalk de vlag van de toren laten wapperen tegen een honorarium van nog eens een gulden en 18 stuivers. Helemaal te gek werd het natuurlijk toen het keizerlijk paar verstek liet gaan maar wel 145 paarden dienden te worden geleverd voor tussentijds vrachtvervoer.

Halve vim rogge

Tienden, opcenten, tol, heffingen, leges - is er een tijd zonder belastingen geweest. En werden ze niet hoogst zelden afgeschaft, of het moest zijn ter vervanging van een of andere nog hogere druk? Toch vernoemt de Kroniek (jaargang 8, nr. 2) er eentje – het einde van de belasting (de zogenaamde Uitgangen) op de kosterijgoederen der N.H. Kerk in Wilp. Deze belastingen bestonden grotendeels uit goederen in natura: brood, vlees, eieren en granen. Van de 72 uitgangsplichtige ervan van de kosterij waren er slechts 6 die ook een gedeelte in contanten voldeden. De uitgangen gingen ten slotte teloor omdat de kosten hoger bleken dan de inkomsten. Maar curieus waren ze wel, die 'betalingen'. Zo moest het erve de Bellinkhof betalen met vlees, 1 brood, 1 rogge, 10 eieren, 75 vim rogge (1 vim staat gelijk

Voorzitterskamer met regionale slagkracht, een doorrookte pijp en een koperen lasapparaat

aan 100 garven), drieëneenhalve goudgulden ten bedrage van 1 gulden en 40 centen. De Kleine Blanke kwam er dan genadig af met slechts 1 gulden en 75 cent. Het Schol had 1 brood, vlees, 1 rogge, een halve vim rogge en 10 eiegeren op te leveren. En de Kleine Kranenkamp betaalde met 1 rogge, 5 eieren en 15 cent muntgeld. Onder een brood werd een roggebrood verstaan 'ter zwaarte van drie uit een schepel, oude Arnhemse maat of 34 liter', maar 'tegenwoordig kan in Wilp ook worden volstaan met een roggebrood van tien kilo, in de volksmond een achtponder'. Een rogge is een op de huisvloer gebakken brood half om half tarwe- en roggemeel, vaak doorschoten met rozijnen. En over eieren geen dispuut met de kerk – kippeneieren dus.

'Recht op de clockenslagh'

En zo – hink-stap-sprong, soms met een struikeling – beland je dan in de 9e jaargang, nr. 1, waarin twee boeiende verhalen domineren over de oude, brede hessenwegen – je zou nu zeggen de snelwegen in de 17e eeuw - plus een derde deel over de historie van de dorps- (de oude Maria-) kerk van Twello. Inclusief de vertaling van het 'recht op de clockenslagh' – het recht van het openbaar bestuur om bij onraad en rampen onmiddellijk alle weerbare mannen op te roepen voor hulp en bijstand. En de allerlaatste regel van dit eerste kunstleren testament van de OKV? "Wel met de duvel veurt, mot 't reisgeald betaaln"... Zo blijf je dus tot op vandaag een gewaarschuwd man.

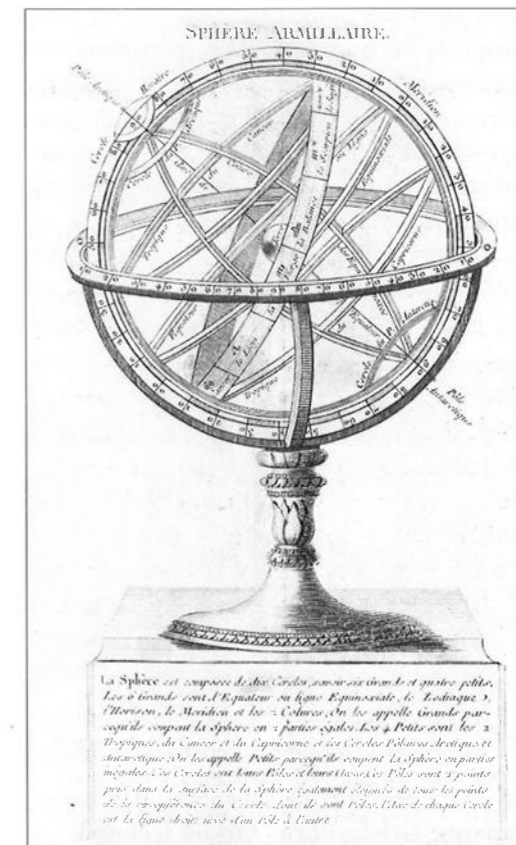
Samen in de koets van de Tijd op weg naar 'n nog onbekend 2010

Ronald JJ Meijer

Als de tijd ter sprake komt, heeft iedereen wat te zeggen De staatsman Lord Chesterfield ried iedereen aan goed op de minuten te passen, 'dan letten de uren wel op zichzelf'. Anton Tsjechov, de grootmeester van de Russische vertelkunst, constateerde laconiek dat er geen maandag is of er komt wel een dinsdag. Een calvinistische aforist vermaande kort en krachtig: 'Beidt Uw tijd'. De tijd, een merkwaardig fenomeen dat mensen al eeuwen kennen, dat overvloedige, dan weer schaarse goed dat zich niet laat beschrijven noch vangen, de tijd die uiteindelijk iedereen regeert. Wat is dat toch: tijd en leven?

Honderd miljoen maal versneld, moet de zon nu 46 jaar oud zijn, zag hij in zijn twaalfde op aarde leven ontstaan en pas een week geleden de eerste mens arriveren. Volgens de mainframes van de internationale astrofysici zal hij over 40 jaar barsten van hitte en helium, zich opblazen als een rode reus en in het heelal verdwijnen als een witte dwerg. In termen van wereldouderdom is de mens eigenlijk maar een kleuter die nauwelijks beseft wat tijd is en amper klok kan kijken. Ook zijn toekomst is beperkt. Als gevolg van fatale veranderingen in de biosfeer heeft de mens nog maar 40.000 jaar te gaan. Vanaf het ogenblik dat de mens door de schemering van zijn evolutie heenbrak heeft hij de tijd willen beheersen. In vroege Chinese en Hindoe-culturen, maar ook bij de pre-Columbiaanse volkeren zag men de tijd draaien als een wiel, een gezette afwisseling van oorlog en vrede, de balans tussen yin en yang. Dat cyclisch principe werd ook ondersteund door Helleense astronomen, die meenden dat na een zgn. Groot Jaar (dat Heraclitus op 10.800, en Plato op 36.000 jaar berekende) alle planeten weer op hun uitgangspunt zouden terugkeren. Er zou 'niets nieuws onder de zon zijn', heerschappijen en machten -

alles zou zich omwentelen, ten onder gaan en opnieuw verrijzen.

Ptolemeïsche 'armillaar'- of hoepel-'sfeer' waaraan de tijd kan worden afgelezen

Tijdssyndroom

Via Islam en Christendom wint de gedachte veld dat de tijd dynamisch is, en stroomt als een rivier vanuit het verleden naar het heden en een onbekende toekomst. Die stroomlijn wordt dan gemarkeerd door 'events', de verschijning van grote figuren in de wereld- en heilsgeschiedenis en een Apocalyps. Tegenwoordig spreken wetenschappers over 'het Westers tijdssyndroom', een breed aanwezig gevoel dat de tijd zichzelf opjaagt en mensen overspoelt. De tijd raakt op, zegt men. De paradoxen zijn onweerlegbaar. De doorsnee werkweek is sinds 1850 van 80 uur naar 60, 48, 40, naar (formeel) 36 uur geslonken, zou men niet zwemmen in oceanen van tijd? Toch klaagt iedereen, met nog steeds felle discussies over verlengd-noodzakelijk werk en duurverlaat pensioen van 65 naar 67 over nijpend tijdgebrek.

Sociologen komen met saillante gegevens over de beleving van tijd: in Brooklyn en o.a. in München praten, wandelen, reage-

In stedelijke gebieden als Brooklyn) wordt sneller geleefd dan in verre Griekse dorpjes

ren de mensen tweemaal sneller dan in een doorsnee Grieks dorp. Aan de techniek ligt het niet, die neemt werk steeds sneller uit handen. De dataverwerking per computer

Filosoof-bisschop Augustinus: 'Het wezen van de tijd is niet uit te leggen'

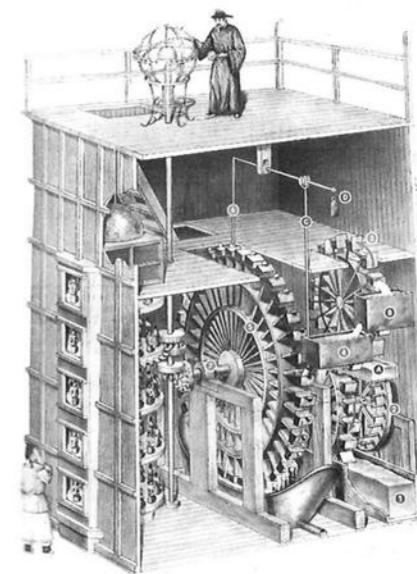
heeft de nanoseconde, de één-miljardste seconde allang bereikt - de mens heeft 500 miljoen nanoseconden nodig om met zijn vingers te knippen... Wie vanuit Amsterdam zijn zakenrelatie in Tokio belt hoort binnen 0,2 seconden 'hallo?' Het vliegverkeer heeft zich in de afgelopen 50 jaar met de factor 20 versneld. Elke 25-ste seconde bouwen 300.000 bits een televisiebeeldje op, snelheid, dynamiek! Kunnen we niet met onze tijd omgaan? Weten we te weinig? Voor verliefden staat de tijd stil, voor bejaarden vliegt hij weg, slapelozen zien de wijzers kruipen. Daarentegen zou menig manager af en toe wat tijd willen kopen. Hoe vaak is niet geprobeerd de tijd te doorgronden.

In zijn wereldberoemde 'Confessiones' zegt wijsgeer-bisschop Aurelio Augustinus rond 350 n. Chr.: 'Wat is tijd? Als niemand het mij vraagt, weet ik het. Wil ik het aan iemand uitleggen, dan weet ik het niet meer'. En Einstein, in een brief aan zijn uitgever, als toppunt van doordachtheid: 'Tijd? Dat is wat de klok meet'.

Kosmische machine

De geschiedenis van de tijdmeting is getekend door enorme speurzinnigheid en vernuft. De vroege uurwerken zijn wonderen van bouwkunstige en astronomische precisie. Vlak bij het Zuidengelse Salesbury staan de gigantische restanten van wat 2500 jaar geleden een cultisch zon- en maan-, en dus een tijdobservatorium was: Stonehenge, een hoefijzer van 50.000 kilo zware rotsblokken (van 200 kilometer afstand bijeengebracht!), waarmee de Ouden verbluffend nauwkeurige waarnemingen moeten hebben verricht. In den beginne meet de mens zijn tijd van opkomst tot ondergang van de zon. Circa 400 v. Chr. is de gnomonica, de zonnepijp, hoog ontwikkeld. Uit de Grieks-Romeinse tijd zijn er honderden overgeleverd. Beroemd zijn de Obelisk van keizer Augustus, de Halve Bol van de Griek Aristarchus van Samos, waaruit al dag en tijd konden worden afgelezen. Poolstijlzonnewijzers, middeleeuwse, al betrekkelijk moderne, tijdmeters dateren van de 14e eeuw. In 1372 is er een in Damascus bekend, en rond 1475 zijn ze in West-Europa overal aan openbare gebouwen te vinden; een van de alleroudste (1463) hangt nog steeds aan de zuidgevel van de Utrechtse Jacobikerk. Tussen Tigris en Eufraat, in Babylonië en Egypte, gebruikte men stenen potten, de 'clepsydra' waarmee de tijd werd bepaald

door het tempo van wegsijpelend water; in 809 kreeg Karel de Grote zo'n wateruurwerk ten geschenke van Haroun-al-Raschid! Uit het oude China zijn vuurhorloges bekend: die gaven klingelend de tijd aan die opging met het branden van wierookstaafjes. Het allereerste mechanische uurwerk ter wereld is rond 690 gebouwd door de Chinese tantristische monnik Yiixing. De klok werkte op een schoepenrad dat per etmaal een exacte omwenteling maakte. In het voetspoor van Yiixing, die zijn waterreservoir nog met

In het oude China werd aan het hof intensief aan de tijd gesleuteld

fakkels tegen bevrozing moest behoeden, ontwikkelde de hof-wiskundige Su Song in 1092 zijn 'kosmische machine', een tien meter hoge toren waarin synchroon de aardbol en de sterrenstanden wentelden. Op de transen van de pagode verschenen mechanische mannetjes die op bellen (de uren) en trommen (kwartieren) sloegen en borden met bijzondere mededelingen lieten zien.

Uit dat wonder van mechanica ontwikkelden zich 250 jaar later de Europese uurwerken.

Slinger en onrust

Soms lijkt de tijd een lastdier dat zijn eigen problemen en oplossingen meestorst. Wanneer de Middeleeuwse gilden strakke werktijden voorschrijven om oneerlijke concurrentie uit te bannen, de magistraten ordonneren dat open vuren moeten worden afgedekt ter voorkoming van stadsbranden, dan komt het mechanisch uurwerk, vervaardigd door handige smeden en slotenmakers, opgehangen aan kathedralen, kerktorens en belforten, pas goed in beeld. 'Tweehonderd jaar zijn tijd vooruit', rond 1350, bouwt Jacopo de Dondi, hoogleraar in de medicijnen, filosofie, astronomie en logica te Padua, in zeventien jaar tijds zijn fameuze Astrarium: acht wijzerplaten, voor elke planeet, voor de dagelijkse tijd, voor talrijke gegevens zoals het aanwijzen van de volle maan, waaruit het begin van de lente en Pasen, dus ook Hemelvaartsdag en Pinksteren kunnen afgeleid. Het genie Galileo Galilei ontdekt de regelmaat van de slinger, Christiaan Huygens construeert in 1656 zijn wereldberoemde uurwerk met constante slinger en later de onrust (het origineel is nog te zien in het Utrechts Universiteitsmuseum). De geschiedenis van de tijdmeting rolt steeds sneller. Na de torenuurwerken, prestigieuze tafelklokken, rond 1500 zijn er al talrijke zakhorloges. Weldra verschijnt de minutenwijzer, daarna die voor de seconden; We willen, levend, werkend in een globaliserend wereld en een mondiaal mensennetwerk overal en altijd tot op de seconde weten hoe laat het is. Of hierin verstand en wijsheid elkaar vinden, is dan natuurlijk nog maar de vraag.

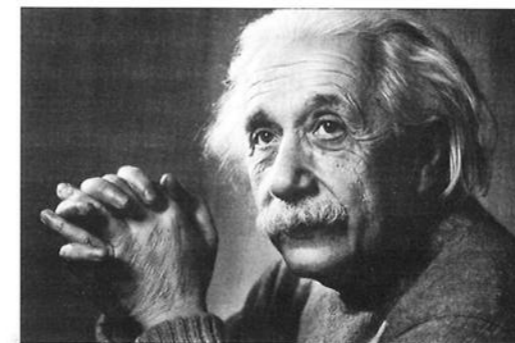
Rijksklokbeheerder

Grove tijd heeft in West-Europa, in Nederland, lang bestaan. In Brabant worden nog rond 1900 de schuren maar half gesloten. Aan de schaduwlijnen van de deur leest de boerin wel af hoe laat het is. In 1840 geven de officiële Nederlandse klokken maar zelden dezelfde tijd aan. Volgens de gebruikelijke 'middelbare' zonnetime was het 12.00 in Middelburg en 12.14 in Winschoten... Het opkomend treinverkeer maakte de invoering van een nationale tijd onontkoombaar. In 1884 legden 25 naties in Washington zich op meridianen en tijdzones vast en 20 jaar later werd de Nulmeridiaan van Greenwich aanvaard en ontstond de Greenwich Mean Time. De Nederlandse 'wettelijke' tijd (die 'van de Westertoren') dateert van 1908 en is op GMT geënt. Overigens: Die GMT heeft in 1976 plaats gemaakt voor de Gecoördineerd Universele Tijd (UCT), de eenheidstijd die wordt samengesteld door 80 atoomklokken in 24 landen. De wettelijke tijd (1908) van koningin Wilhelmina bestaat ook niet meer. Die is door koningin Juliana eerst veranderd in de Midden-Europese Tijd (1956) en in 1977 aangevuld met een Midden-Europese Zomertijd. Tussen 1916 en 1945 was er zomertijd (op 30 april 1916 ingevoerd door Duitsland in de veroverde gebieden in Frankrijk en België, en een dag later overgenomen door Nederland). Na de 'oliecrisis' in 1973 werd de zomertijd in 1977 weer ingevoerd. De verwachte energiebesparing viel weliswaar tegen, maar de 'langere avonden' werden en worden alomtewees gewaardeerd. Gedurende de zomertijd wordt de tijzone MEZT genoemd.

Het meten van de tijd wordt steeds preciezer. Dat gebeurt al jaren onafgebroken in

het Nederlands Meetinstituut in Delft. De Rijksklokbeheerder - een officiële functie - bewaakt daar met computerhulp en conform het Internationaal Stelsel van Eenheden de seconde. Omdat de duur van dagen en jaren variëren (de zon trekt ellipsen, géén cirkel rond de aarde; bovendien zwabbert de aarde om haar as) moet de tijd alleen al voor de (ruimtevaart-) navigatie scherp in de gaten worden gehouden. De atoomklok biedt thans een superbe vorm van tijdmeting en geeft exact aan wanneer een schrikkelseconden moet worden ingevoegd.

Zegt ir. Jong: 'De cesiumklok bepaalt de seconde als de tijdsduur van 9.192.631.770 perioden van straling van het atoom-Cesium-133'. Het corrigeren met schrikkelseconden van de universele tijd UCT naar de Temps Atomique International (TAI) komt vaker voor dan men zou denken: sinds 1972 is dat al meer dan twintig keer gebeurd.

Albert Einstein: 'Wat de klok meet, dat is tijd'

Wetenschap

Men kan met behulp van computers de tijd proberen te ontleden tot op de milli- (1/1000-ste), micro- (1/1.000.000-ste), nano- (1/1000.000.000-ste), zelfs oico- (1/miljoen-miljoenste!) seconde. Mettertijd, wie weet ook de femto- en attoseconden,

maar er zijn tijden die men zich niet meer kan indenken. Natuurkundigen houden geducht rekening met het bestaan van 'tachyonen', subatomaire deeltjes die Einsteins relativiteitstheorieën zouden logenstraffen door tóch sneller te gaan dan de snelste tijd die we kennen, nl. die van het licht ofwel 295.000 km/per seconde. Voorbij die grens wordt de tijdsvolgorde op zijn kop gezet en komt de imaginaire Reiziger van Langevin om de hoek. Die heeft zijn aardse tweelingbroer op z'n twintigste verlaten om een ruimtereis te maken. Na 50 jaar keert hij terug en ontmoet zijn vergrijsde broer. Hijzelf is nog blond en jong. Hoe kan dat? Omdat de aardse klok trager loopt en in de ruimte de tijd blijft stilstaan.

Kijken in de kosmische toekomst is spannend, maar even zo terugkijken in het aards verleden. Archeologen kunnen, omdat mensen, dieren, planten in hun bestaan altijd koolstof opnemen (dat na hun leven van koolstof-14 overgaat in stikstof) radioactief meten en met computeranalyses vrij precies de ouderdom vaststellen van fossiele resten. Spectaculair is in dat opzicht het nog steeds niet afgeronde onderzoek naar de authenticiteit van de Lijkwade van Turijn, de linnen doek waarin de figuur van een gekruisigde man - volgens christenen de timmermanszoon uit Nazareth - te herkennen zou zijn. De tijd houdt naast oudheidkundigen ook farmaceuten en chemici in zijn ban. Enkele jaren geleden meldden Parijse onderzoekers dat chemische reacties, in magnetrons opgewekt, soms 10 tot 100, in één geval zelfs 1200 keer accelereerden - de tijd blijft ons verbazen...

Meneer Meeuwse kijkt terug – van beurskrach tot kredietcrisis

Ronald JJ Meijer

Een zonnige najaarsmiddag - Kees en Dini Meeuwse-Steunenbergh, respectievelijk 95 en 93, zitten zéér bij de tijd en keurig gesoigneerd in hun begane grond-appartement in het Grotenhuis en blikken voor- en achteruit in de jaren. Hij voert de discussie, zij voegt snedige opmerkingen in. En beiden schilderen moeiteloos het tijdsbeeld 1929-2009. En de sfeer van het toenmalige Twello als een in overbeersend groen gelegen dromerig dorp. Met de vijfklassige lagere school op de plek waar veel later de Rabo zijn kapitale pand zou plaatsen, bij de thee van 2009 hoort hij nog het geklepper van ooit, de klompen.

Hoe stil was Twello toen – hoge ruisende bomen langs de Rijksstraatweg, de rijke huizen bewoond door generaties met 'oud geld', gefortuneerde fabrikanten uit de vleesindustrie, of oud-Indisch-gasten die het 'tempoe doeloe' hadden meegenomen uit de winstgevendende plantages of koloniale burelen. Meeuwse is Twellenaar, geboren en getogen, opgegroeid in de sobere stijl van de eenvoudige middenklasse. Vader heel vroeg overleden, moeder die het met vier koters moest zien te rooien. In de schaduw van een formele kerk waarvan de diakenen slechts om de hoek kwamen kijken om te roepen dat het gezin zich eigenlijk best op eigen kracht kon redden...Op z'n 13e van school en aan het werk. Niks doorleren, laat staan studeren.

Nog een koe slachten?

Meeuwse zoekt en vindt werk, wonderwel in die tijd. Bij de joodse slager Van der Woude, op de plek waar nu slagerij Walravens is gevestigd, voor welgeteld één zilveren gulden weekloon. Bij het vroege licht beginnen en pas naar huis als je klaar bent. Het jongmaatje blijkt leerzaam en ambitieus. Weet wat hij wel en niet behoort over te laten aan het ritueel van de koshere slachter, de

Soms herbaalt de historie zich verbijsterend. Machtige bankconsortia die vervallen tot de bedelstaf. Breed volksrumoer om het verlies, minstens scherpe vermindering van zuurverdiend have en goed. Dit jaar loopt een termijn van 80 jaar af. Op 24 oktober 1929 stortte, economisch en sociaal, de Westerse wereld in. In twee beursdagen verloren dat najaar de 50 belangrijkste internationale fondsen bijna de helft van hun waarde.

De Nederlandse landbouwsector zag – na een periode van innovaties, bloeiende exporten en stijgende opbrengsten - de prijzen dramatisch terugvallen, de industriële productie halveerde – het kwalijke gedachtengoed van de NSB vond voedzame bodem. Op een bevolking van acht miljoen Nederlanders sprong de werkloosheid van vrijwel nul in 1929 naar 250.000. Eind 1930 werd een recordaantal van 525.000 werklozen bereikt...

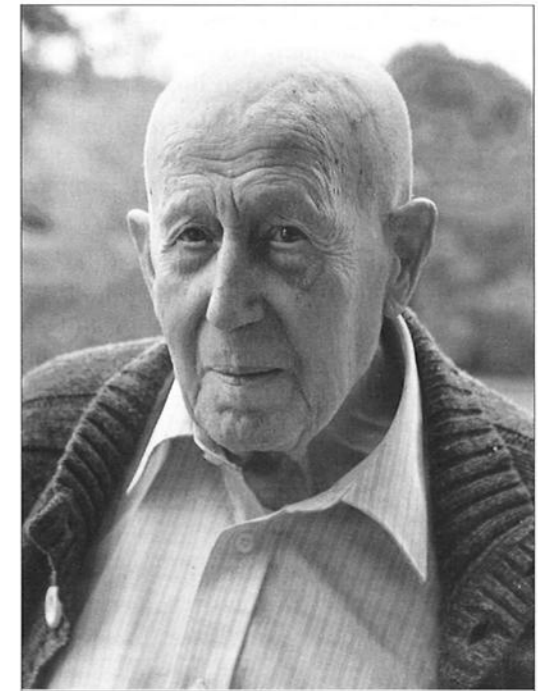
'sjogeet' en mag, 15 jaar oud, wat een prestatie!, in z'n eentje een koe slachten. 'Ik ben nu wat ouder, maar ik denk, ik zou het best

nog een keer willen doen'. Hoe anders is alles geworden, hoeveel is verdwenen, de namen alleen al. De grote vleesverwerkers Zending, IJsseldijk, Linthorst, klein begonnen en groot gegroeid, machtige mannen, hun betekenis voor het dorp vernoemd in de straatnamen van het huidige 'Stationskwartier' – moderne architectuur geplant op het oude erf van de Dumeco-exportslachterij.

Twello, zegt Meeuwse, is altijd een beetje apart geweest, nu nog trouwens. Telgen van adellijke geslachten op hun landgoedjes, rust en privacy-zoekende geslaagde ondernemers in kapitale villa's met omringende lappen grond en vergeet niet de van oudsher hier gewortelde boeren, drie, vier, vijf generaties plus een noest werkende bevolking, die allen tezamen gaven en geven Twello een zeker cachet, enige ondernemerslust, economisch zelfrespect, een penneestreek van gezag, een lichte toets van distinctie. Toen en nu is een zeker klasseverschil te bespeuren, late sporen van een feodalisme, dat niet beperkt is gebleven tot alleen de Veluwezoom, maar dat ook naar Drenthe, Noord-Groningen, Twente, de Achterhoek uitstraalde. De 'gewone man', de kleine boer, knecht en dagloner, 'iedereen' stond met de pet in de hand bij de dominee, notaris, werkgever en de dokter op de stoep. En die serviliteit – door menige notabele 'respect' genoemd - is nog lang blijven hangen.

'Geen gedonder'

Maar meneer Meeuwse laat er geen twijfel aan bestaan: van politieke of kerkelijke animositeit, laat staan rebellie 'en ander gedonder dat je tegenwoordig overal ziet' is in Twello nooit echt sprake geweest. Spanningen en verschillen werden min of meer in den minne geregeld. Het is alsof de na-

Meeuwse - gelooft niet in werkstress

bij IJssel eventuele scherp-slijpers al bij voorbaat heeft gepolijst en afgevoerd. En och, hoeveel kanten van het leven worden niet door de tijd onbelangrijk? In het maatschappij-betrokken, actuele beeld van het echtpaar Meeuwse echter niet het drama van werkloosheid noch dat van lamelendige zelfverkozen ledigheid. Meeuwse: *'Ik heb mijn levenlang gewerkt, in 1933, ik was 19, met mijn broer een eigen slagerij opgezet. Nu of nooit, zeiden we tegen elkaar. Tot 15 jaar geleden geknokt voor de zaak, en er nooit spijt van gehad.'* Met een mengeling van oprechte deernis voor ontslagen mensen en protest tegen harde economische maatregelen praat hij over de werkloosheid van de jaren '20/'30 en met een zekere stroefheid over het egocentrische klimaat in de 21ste eeuw. Hoe bitter die werkloos-

heid in die vroege jaren. Ongeveer twee miljoen mensen, mannen, vrouwen, kinderen, ervoeren de crisis aan den lijve. Opeenvolgende loonsverlagingen, ontslagen, huisuitzettingen, vechtpartijen, keer op keer vernederingen van overheidswege. Nu jammert Nederland over hele en halve procenten verlies aan koopkracht. Toen kreeg een gezin een genadiglijke steunuitkering van amper 13 gulden per week de helft voor de huur, iets meer dan 5 gulden om van te eten. Een brood kostte 10 cent, een potje jam 30, het ziekenfonds 50 cent, een week electriciteit een gulden. Voor schoenen en kleren moest een aparte aanvraag worden ingediend, die overigens zinloos was wanneer je over de onvergeeflijke luxe van een radio beschikte.

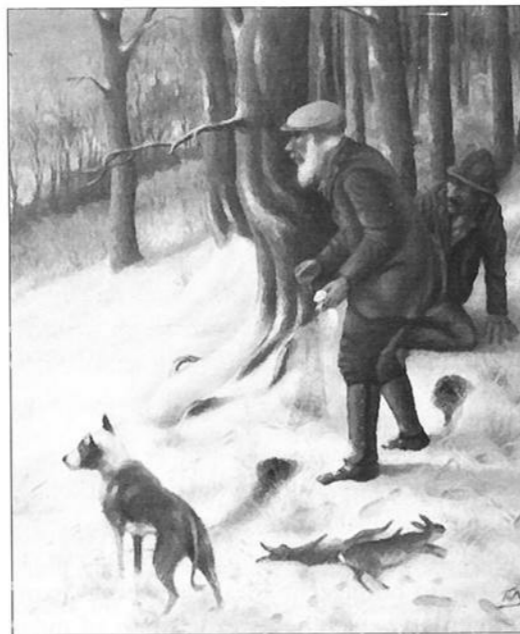
Colijn: 'Aanpassen..!'

Meeuwse, uitkijkend over de groene grasmat voorbij zijn zitje: *'Ik zie het allemaal nog voor me, de mensen die moesten stemmen voor een luttel bedragje, ik meen hier 8 gulden. Hier is in de crisisjaren geen echte honger geleden, wel gebrek. Heel wat mensen liepen in een en andermaal verstelde kleren, bedelden om een beetje werk, een paar centen voor klusjes bij de boer, banden spandiensten in de vleessector. Ik hoor het die ellendige Colijn nog elke keer door de radio zeggen: 'Beste landgenoten, wij moeten in deze crisisjaren de moed niet verliezen, wij moeten ons aanpassen en aanpakken'. Jawel, aanpassen, áanpassen... En wat zongen de mensen in de straten? Jawel: 'Wie maakt onze centen zoek, 'ja, dat is jonkbeer Ruys de Beerenbrouck' - waarmee de meervoudige minister-president zich aan de volksspot wist overgeleverd. Meeuwse vindt dat de lokale overheden het in die trieste jaren nog niet zo slecht*

hebben gedaan. In de gang van 'het Grotenhuis' hangen barre foto's, bijvoorbeeld hoe de fameuze dokter Van der Molen uit Terwolde - als ware hij zo weggelopen uit de roman 'Dorp aan de rivier' van Antoon Coolen - bij weer en ontij door modderpaden en poelen naar zijn patiënten toog. In de crisistijd zijn door de gemeente tal van soms nauwelijks begaanbare zandweggetjes verhard onder meer op de Voorster Klei.

Veelvuldige stroperij

De crisisjaren striemen de wereld, Europa en Nederland. In de lieflijke gemeente Voorst onder gezag van Mr. A.C. Baron Van der Feltz zijn de gevolgen van de beurskrach eerst op termijn, in de loop naar 1940, voelbaar. In de gemeentelijke annalen, bij een bevolking van 13.722 ingezetenen, valt aanvankelijk weinig drama te bespeuren: in Wilp wordt de woning F20 als onbewoonbaar verklaard,

Opvallend veel processen-verbaal

Nijbroek mag nieuwe leermiddelen bestellen, in Gietelo zal het schoolplein worden omrasterd. Twello krijgt een muziektent toebedeeld. Nee, 1929 verloopt in de stroomlijn van alle vorige jaren sinds we 'neutraal' zijn ontsnapt aan de Grote gruwelijke Oorlog van '14-'18. En de immense overstroming van de IJssel die in 1925 de hele Voorster Klei en half Wilp verdroog, is weggeëbd. Voorst leeft het tempo en de traditie van 'den gerusten landman'. Driekwart van de 12.200 ha van het gemeente-oppervlak is in gebruik als bouw-, bos-, tuin- en hooiland; overal wuift het graan, worden peulvruchten, wortel en bolgewassen geoogst. De veestapels renderen, zie ook de slachterijen. In 1930 worden in Twello 27.620 varkens geslacht, 1 paard, 1680 koeien, 5384 pinken, 2 geiten en 1 schaap. Curieus détail: op die enorme massa wordt door de vleeskeurmeesters - verbazingwekkend - niet meer dan 1414 kilo afgekeurd; onverschilligheid, nalatigheid, bedrog, winstbejag? Pas drie, vijf jaar na de economische hamerslag in New York dreunt het in 'onze' contreien en lopen de werkloosheidscijfers op: in 1933 192 mannen en vrouwen, het jaar daarop ineens 280, in 1935 een explosieve groei naar 385. Daarmee gepaard gaan de gemeentelijke uitgaven 'voor distributie van vlees in blik en margarine aan werklozen en armlastigen' - 1221 gulden, dan 4343 en in '35 een sprong naar 12.600 gulden steun in natura.

Nationaal chagrijn

Terug naar het Grotenhuis als de thee is geserveerd. Meneer Meeuwse praat onvermoeid en vief over de dagen van weleer. Over wat allemaal niet kon en mocht, wat allemaal moest en zou. Hoe het dorp tot vlak voor, maar vooral na 1945 stilaan verander-

de, de moderne tijd instapte, aanvankelijk uitgeruimde voorkamers tot echte winkelpuien en etalages werden, hoe paarden en boerenkarren verdwenen - leve de mechanisatie! Hoe het ooit eenvoudig sparen en lenen deels als vrijwilligerswerk evalueerde tot echt, uiteindelijk marktconform bankieren, hier te lande vooral onder de vlag van de Rabo. De auto's oprukten, de stroom van luxe begon te borrelen, steeds sneller, steeds meer. Tot nu toe, het maatschappelijke 'genoeg' en 'nog niet tevreden', uiteindelijk oplopend tot een soort nationale grimmigheid en verdwazing. Hij heeft er uitgesproken ideeën over. Dankbare gedachten over de rijke jaren 1955 - 1985, kritische opvattingen over vooral de laatste tien jaar. Waarin zijns inziens de politiek verrommelt. Hij knikt, half-herkennend en tegelijkertijd sceptisch, bij een afscheidscitaat uit 1924 van de socialistische voorman Pieter Jelles Troelstra, dat er sprake was, nu ook is van een politieke crisis en dat 'het geloof in de politieke leiders zienderogen afneemt'. *'Men moet van deze regering niets meer hebben vanwege de teleurstellingen die het telkens weer bereidt'...* Meeuwse vraagt zich af of van alles niet een onsje minder kan, gelooft niet in al dat gepraat over 'onaanvaardbare werkdruk van tegenwoordig', of de noodzaak van meer management, rapporten, opeenstapeling van commissies en wat dies meer zij. Tegelijkertijd neemt hij zichzelf kritische de maat. *'Als je ouder wordt en nog bij zinnen bent, denk je steeds meer na over wat er allemaal gebeurt. Hoe de televisie, de kranten, en ook internet de mensen van alles en nog wat meegeven; je moet daar tegen kunnen. Neem nou al dat gedoe over die AOW. Ik heb nooit geklaagd over lang werken, ik was 13 jaar toen ik...'* Hij gunt

iedereen van alles, maar verafschuwt het 'alles moet kunnen'. Politieke figuren die 'praten als een kip zonder kop'. Kinderen met eigen tv en drie mobieltjes, pubers die 's avonds eerst 'indrinken' en daarna pas echt aan de zuip gaan, gezinnen die niet menen te kunnen leven zonder minstens twee, liever drie vakanties. Mensen die met huis en hof leven op krediet. 'Want', zegt hij wijs, 'zulke zaken gaan op een goeie dag falikant verkeerd, kijk maar naar de crisis...'

Bronnen:

- *Gemeente-archief Voorst – Jaarverslagen gemeentelijk beleid*
- *Sociaal Cultureel Planbureau Kwartaire sector 2002*
- *Wilschut; De tijd van wereldoorlogen en crisis 1900 – 1950*
- *De Boer, Graafsma e.a.; De Rabobank en het cooperatief bankieren*

Banketbakker Gerards zocht een baan

Werd deze man 'geknipt' op de Brink in Deventer, op een marktdag getuige de twee kramen rechts achter op de foto? Heeft deze nette persoon die met zijn te grote broek en keurige stropdasman zo dominant naar voren treedt, succes gehad, een baan veroverd? Wie zou dat geweest kunnen zijn, deze werkloze die al gelukkig is met 'Werk, onverschillig wat'. In allerlei bekende archieven, van ANP tot Spaarnestad, tegen de achtergrond van de 50 vensters van de Canon van ons Vaderlands Verleden kom je hem tegen - het prototype van de twintiger jaren-werkloze. Hij is bekend met banket-bakken. Hij is een beschaafd en goed verkoper. Hij heeft zijn schoenen overeenkomstig goed burgermans gebruik glimmend gepoetst...

In het gemeente-archief van Twello, onder zorgzame, toegespitste aandacht van mevrouw Annemarie Geerts, is 's mans identiteit achterhaald. Het anno 2009 gedigitaliseerd bevolkingsregister herkent de man als Johannes Theodorus Gerards, niet gehuwd, geboren 17 april 1915 te Deventer. Behorende tot de Nederlands-Hervormde Kerk, en tijdens de inschrijving op 27 mei 1937 - dus 22 jaar - inderdaad banketbakker van beroep. Zijn adres in Twello wordt niet vermeld, wél dat hij eerder in de Gooierstraat 36 in de Koekstad woonde.

KRONIEKPOST

Ruud Egberts

Fascinerende trip naar Diogenes en Deelen

Op zaterdag 3 oktober kwamen zo'n 30 OKV-leden samen in de bossen van Schaarsbergen voor een rondleiding in de bunker 'Diogenes', die tussen november 1942 en juli 1943 is gebouwd en werd gebruikt door de Staf 3e Jachtdivisie van de Luftwaffe. Met zijn lengte van 60 meter, breedte van 40, hoogte van 16, en 3 meter dikke muren is Diogenes de grootste Duitse bunker in Nederland. Het gebouw telt drie verdiepingen. In het midden van het gebouw was de grote zaal waar de ruimte reikte van de begane vloer tot aan het dak. In de zaal bevonden zich tribunes en een enorme glazen kaart waarop Nederland, en een deel van België en Duitsland te zien waren. Op die kaart stonden alle vliegvelden en radarposten vermeld.

Tijdens luchtaanvallen werd op de kaarten precies weergegeven waar welke vliegtuigen zich bevonden. Aan de hand van deze informatie werden de Duitse jagers naar hun doel gestuurd. Helaas was deze ruimte vandaag niet te bezichtigen. We kregen wel een goede indruk van de bunker en wat zich hier tijdens de oorlogsjaren afspeelde. Aan de zijkant van de bunker was een groot stuk aangebouwd waarin zich kantoren voor allerlei functies bevonden. De bunker is tot op vandaag in gebruik, zij het gelukkig als Nationaal Archief en ten dele als opslag voor Park de Hoge Veluwe.

Na deze bezichtiging reden we naar het museum Vliegbasis Deelen dat geheel gewijd is aan de geschiedenis van deze vliegbasis.

We kregen in twee groepen een enthousiast gebrachte rondleiding door het museum. De Luftwaffe bouwde de simpele grasbaan uit de jaren '30 uit tot een grote basis voor nachtjagers. 'Vliegerborst Deelen' was in feite de geboortegrond van het Duitse Nacht Jagd Geschwader 1. De tentoonstelling in het museum toont de ontwikkeling van de vliegbasis Deelen vanaf de oorlogstijd door middel van veel interessante foto's en voorwerpen uit de collecties van DAEG-leden (Dutch Aircraft Examination Group) en schenkingen van inwoners en oud-Luchtmacht personeelsleden. Het museum kent drie verschillende exposities, toegespitst op resp:

- **Luchtoorlog 1939-1945** - Gedurende de Tweede Wereldoorlog zijn ongeveer 7.500 vliegtuigen op Nederlands grondgebied neergestort. Duizenden vliegers raakten daarbij gewond of werden gedood onder vaak dramatische omstandigheden.

- **Gliderborne** - De werktentoonstelling Gliderborne toont interessante delen en reconstructies van de Amerikaanse Waco en Engelse Horsa en Hamilcar zweefvliegtuigen.

- **Nachtjacht** - Dit gedeelte van het museum is gewijd aan de heroïsche nachtelijke lucht-oorlog die zich vanaf 1941 boven ons land ontwikkelde. De tentoonstelling laat de ontwikkeling van dit nieuwe wapen zien door in te gaan op de verschillende tactieken die door de Geallieerden en de Duitsers gebruikt werden en de ontwikkeling van radar.

Ansichten, prentbriefkaarten en de zeldzame fotokaarten

Jan Groenenberg

Naast foto's zijn ansichtkaarten een belangrijke bron voor het bestuderen van de regionale geschiedenis. De afbeeldingen kunnen informatie geven over stads- en dorpsgezichten, personen, gebouwen, straten, feesten en verenigingen.

De meeste mensen spreken over ansicht of ansichtkaart maar deze benaming is niet geheel onomstreden. Veel verzamelaars spreken liever van 'prentbriefkaart'. De Vereniging Documentatie Prentbriefkaarten (VDP) geeft als definitie van een prentbriefkaart: 'een niet-officiële briefkaart met op de voorzijde een foto of een andere illustratie, die in een bepaalde oplage is verschenen en voor het publiek verkrijgbaar is geweest'.

Eind 19e eeuw sprak men niet van ansicht- of prentbriefkaart maar van briefkaart of geïllustreerde briefkaart. Er zijn verschillende oorzaken aangewezen waarom het woord ansicht zo populair is geworden. Mogelijk heeft het te maken met het feit dat in het begin van de 20ste eeuw driekwart van de wereldproductie van kaarten uit Duitsland kwam. Vanuit Duitsland werden kaarten verstuurd met een 'ansicht', een 'aanzicht' van bijvoorbeeld een stad. Ook is gesuggereerd dat de term ansicht populair is geworden door de honderden boekjes die in Zaltbommel werden uitgegeven in de serie 'In oude ansichten'.

'Briefkaart' vereist

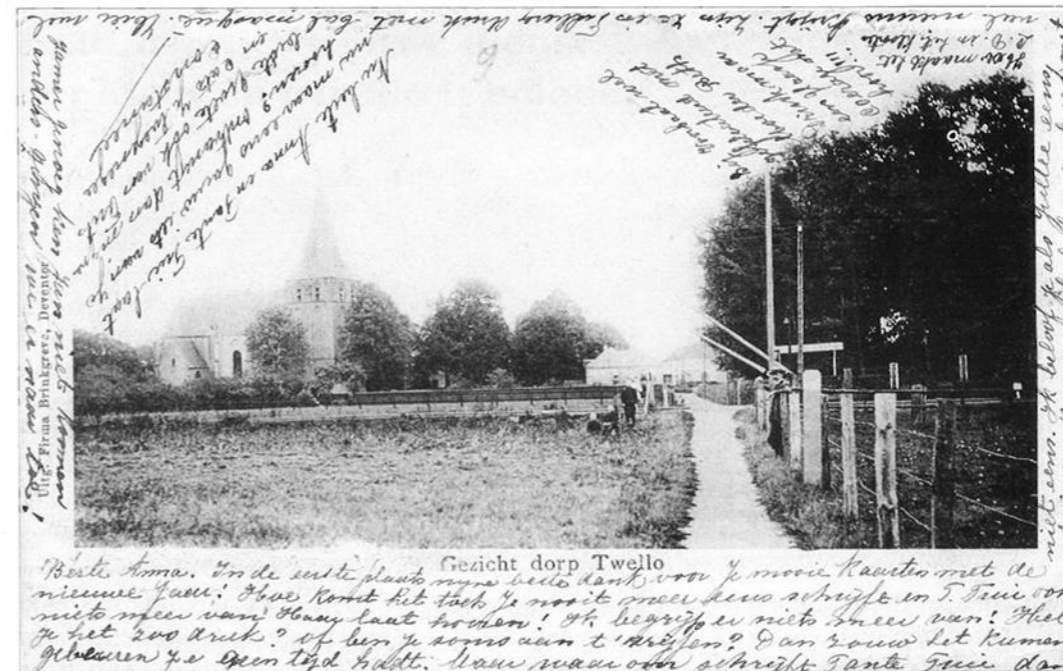
Door S. van Doornmalen, adjunct-streekarchivaris van het Streekarchief Bommelwaard wordt een aardige aanvulling op de definitie van de VDP gegeven. Hij haalt de definitie aan van de overheid in de wetgeving over de posterijen. De adreszijde was voor de posterijen de voorzijde die bedoeld is voor postzegels en het adres. De afbeelding staat dus eigenlijk op de achterkant van de kaart! Het jaar 1892 kan worden gezien als het geboortjaar van de prentbriefkaart.

Tot dat jaar had de PTT het monopolie op de 'geïllustreerde briefkaarten'. Vanaf 1892 kreeg iedereen het recht om briefkaarten met afbeelding uit te geven. Voorwaarden waren dat het woord 'briefkaart' erop stond en dat de kaart aan bepaalde afmetingen voldeed. Aangezien de ene kant uitsluitend mocht worden gebruikt om adresgegevens te noteren werd de kant van de afbeelding gebruikt om een bericht en de naam van de afzender te schrijven. Soms over de afbeelding heen.

In 1905 veranderde het uiterlijk van de prentbriefkaart. Op de adreszijde werd een verticale lijn aangebracht. Rechts hiervan werd het adres geschreven en aan de

Fotokaart van Huize de Poll uit 1905
(fotograaf onbekend)

Prentbriefkaart van de N.H. kerk in Twello met veel tekst uit 1903 (uitg. Fa. Brinkgreve, Deventer)

linkerkant kon de afzender zijn tekst en naam kwijt. De prentbriefkaart kende zijn grootste bloeiperiode tussen 1900 en 1920. Al gauw werden prentbriefkaarten niet alleen verstuurd, maar ook verzameld. In vrijwel ieder huis was wel een verzamelalbum te vinden. In die tijd was de prijs van een prentbriefkaart anderhalve cent terwijl de benodigde postzegel één cent kostte. Men kon dus voor tweeënehalve cent familie aan de andere kant van het land een berichtje sturen. Van de ongeveer 790 mij bekende prentbriefkaarten van Twello van 1900 tot heden is ongeveer 16% uitgegeven vóór 1905!

Fotokaarten

Een bijzondere vorm van een prentbriefkaart is de zgn. fotokaart. Het is een fotografische afbeelding, die werd afgedrukt op

fotopapier dat meestal was voorzien van een opdruk voor postaal gebruik bijvoorbeeld briefkaart of postcard en belijning voor het adres.

Er zijn twee varianten van fotokaarten. De ene, een 'echte foto' met een afdruk in zilverzouten en daarnaast de fotografische reproductie met een afdruk in drukinkt. De eerste is te herkennen aan de zilverachtige glans van de kaart. Bij het afdrukken werd soms op het negatief een titel geschreven of er met een plakkertje opgelegd, zodat deze in het wit op de kaart te lezen was. Rondreizende fotografen maakten ook regelmatig fotokaarten. De foto's werden thuis verkocht als fotokaart. Een van hen was Eduard Sanders, fotograaf te Groningen. Ook plaatselijke fotografen als Alb. A. Schu-

Fotokaart van de Boerenstand Terwolde ± 1930 (uitgave Bromografia, Amsterdam)

rink uit Twello vervaardigden fotokaarten. Van veel fotokaarten is de fotograaf echter onbekend. Deze fotokaarten werden gemaakt voor particulieren en waren dus niet voor iedereen te koop. Als we de definitie van de VDF aanhouden zijn dit dus eigenlijk geen prentbriefkaarten. Als onderwerp zien we bij deze kaarten vaak huizen en landhuizen van particulieren. Regelmatig ziet men mensen poseren voor het huis of op een balkon. Men kon op deze manier een persoonlijk tintje aan zijn correspondentie geven. Van het dorp Voorst zijn een flink aantal fotokaarten bekend van de overstromingen van de IJssel in 1914 en 1926. Fotokaarten werden in veel kleinere oplages gemaakt dan prentbriefkaarten. Soms maar één of twee dozijn.

Rond 1930 kwamen de in drukkerijen gemaakte fotokaarten op de markt. Een van die bedrijven is dan de uitgeverij Bromografia uit Amsterdam. Van verschillende dorpen van de gemeente Voorst zijn

fotokaarten van deze uitgever bekend. Op deze kaarten was vrijwel standaard een tekst gedrukt en werd op de achterzijde de uitgever vermeld. Deze fotokaarten waren wel voor iedereen te koop via (kantoor-)boekhandelaren of kruideniers en vallen dus wel onder de categorie prentbriefkaarten. Fotokaarten zijn dus veel zeldzamer dan de meeste prentbriefkaarten. Wie een exemplaar heeft van een fotokaart kan er vanuit gaan dat het een vrijwel uniek exemplaar is.

Bronnen:

- Een kwestie van definitie: prentbriefkaart en fotokaart door S. van Doornmalen in *Nieuwsbrief van Nederlands Fotogenootschap maart 2007*
- *Onbekende beelden van historisch Heerde* door Dirk Otten en Ab Tijssen, *Heerder Historische Vereniging 2009*
- *Informatie van enkele internetsites*
- *Afbeeldingen eigen collectie prentbriefkaarten*

Tante Trijntjes trouwe dienst met kleur en frivoliteit beloond

Gerard Vrieling

Aan de Oudheidkundige Kring Voorst werd kortelings bijgaande fraai verluchte, oorkonde geschonken door mevrouw H. Veenuliet-Alberts. De sierlijke getuigenis was ooit in het bezit van haar tante Trijntje Te Wechel.

Mevrouw Te Wechel had behalve twaalfeneenhalf jaar bij de familie Besier de Friderici ook 'gediend' bij de families Ankersmit, op 't Veenhuis, en bij de familie Poot aan de Kadijk in Terwolde. Mevrouw Te Wechel is in 1998 in Twello op ongeveer 99-jarige leeftijd overleden.

De Nederlandse Vereeniging van Huisvrouwen, die de oorkonde met haar prestige kracht bijzette, is in december 1912 opgericht door onder andere Anna Polak, directrice van het Nationaal Bureau voor Vrouwenarbeid. Het doel van de vereniging was het behartigen van de belangen van de

Nederlandse huisvrouwen, met name ten aanzien van het toenmalige dienstbodeprobleem.

Gegoede burgerij

Door de opkomende industrie in de jaren twintig ontstond een groot tekort aan dienstboden. Heel veel jonge vrouwen gingen aan het werk in de fabrieken (onder meer door, in het algemeen, betere betaling), waardoor huisvrouwen van de goeie burgerij het toen nog zeer omvangrijke huishouden zonder hulp, van dikwijls inwonende dienstboden, moesten verrichten. Vandaar dat sommige 'mevrouwen' heel dankbaar waren, wanneer hun dienstbode lange tijd bij hen wilde dienen. Als blijk van erkentelijkheid werden deze en soortgelijke oorkonden uitgereikt. Deze golden voor de gediensstigen ook als een soort getuigschrift bij het zoeken naar een andere betrekking.

Dialecten – bescheiden rozen in een bedreigd Nederlands taalreservaat

Ronald JJ Meijer

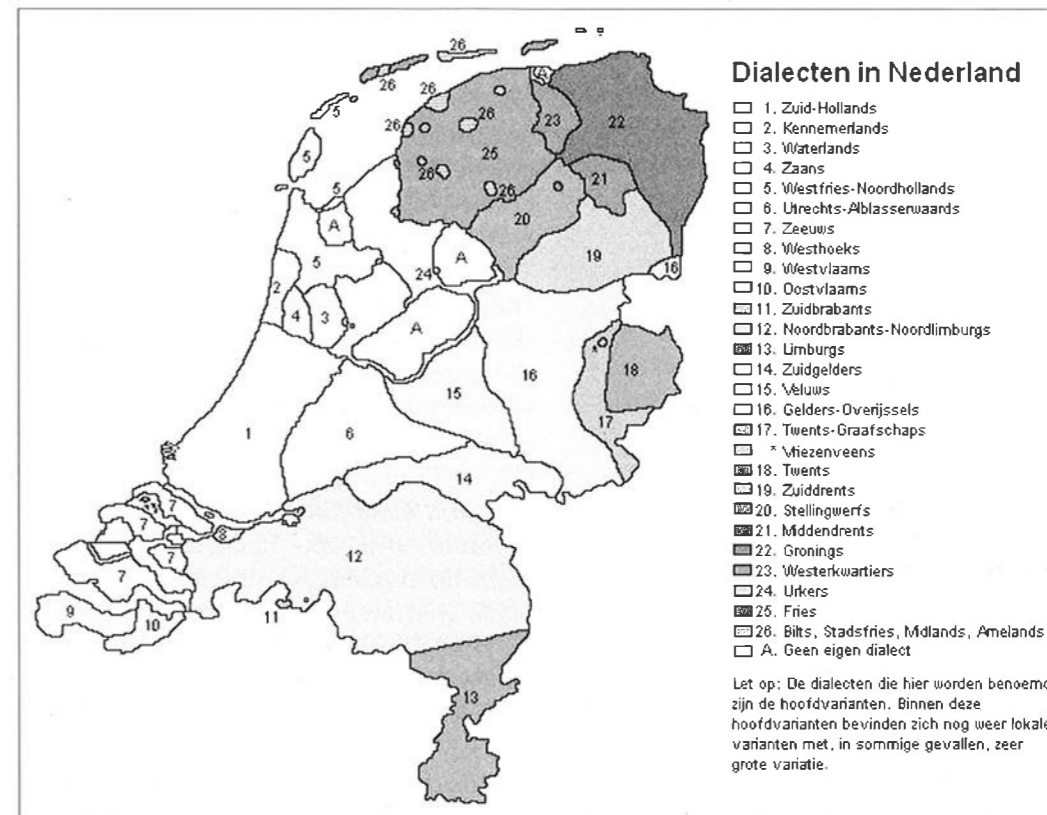
Ze zeggen... het is gedaan met ons dierbaar plattelands. Weg met dat domme dialect, dat achterlijk gebrabbel van oe en ie, van a'j niet..., van barg en kärke, waar in zogenaamd algemeen beschaafd Nederlands netjes U, bij, berg en kerk horen te klinken. En Deventer niet dwars op de tong wordt gelegd en zoiets wordt als Dènter. Honderd jaar geleden gold dialect als alom aanvaarde spreektaal. Textielbaron Van Heek en politicus dr. Herman Schaepman, de verre voorloper van het huidige CDA spraken puur Twents, dat was gewoon, hun 'moers taal', niks bijzonders. Moest je schrijven dan verschoven de panelen, dat moest in standaard-Nederlands, de taal van de school, van 'deftige mensen', van de ambtenarij, van kerkelijke ambtsdragers en burgerlijke autoriteiten. Vandaag de dag durft het dialect nauwelijks meer de deur uit. Het plaatseigen taalgebruik raakt eerst de nabije streektaal, schuurt eraan, en lost er niet zelden in op. Zo vervluchtigen begrippen die de tijd zo lang wisten te trotseren. Van dialect van lieverlee naar wat nu genoemd wordt regiolect en 'hedendaags'.

'Gleunige töffels'

Tegenover de meewarige, zo niet laatdunkende bejegening van het dialect – overigens weet niemand hoeveel levendige dan wel 'verscholen' varianten er wel niet zijn in ons land – staat even zo goed welwillende nieuwsgierigheid, een groeiende massa mensen die na een aanvankelijk, soms door carrière of status afgedwongen schouderophalen, terugkeren naar de betrokkenheid met hun ooit huiselijk-warme taalgebruik. Als kind is bij mij thuis het gebruik van (Gronings) dialect altijd ouderlijk verboden. Als na een vechtpartij tussen Indianen en 'blanken' werd gemeld dat 'de knup van de boks' was gesneuveld, werd die er niet eerder aangezet dan wanneer die melding van oorlogsgeweld in 'fatsoenlijk Nederlands' werd gedaan. Mijn vader keek me altijd licht verbijsterd aan als ik in de vijftiger jaren zijn Solex 'op de riepe' zette. Zo'n plek heet immers gewoon 'trottoir', hoe Frans van oorsprong ook. En, merkwaar-

digerwijs, herhaaldelijk werden ons woorden en begrippen bijgebracht die frappant weinig te maken hadden met de gangbare taal, maar alleen – heel inconsequent – terug te voeren waren op zijn zakenmanschap in Indië of diens vaders marinierschap in de Oost. Zo werd salaris aangeduid met 'katje'. Aan tafel gaan heette 'aan de bak' gaan, menigmaal werd dank je wel gezegd op z'n Maleis: 'Terimi kassi banyak', althans zo werd het verstaan.

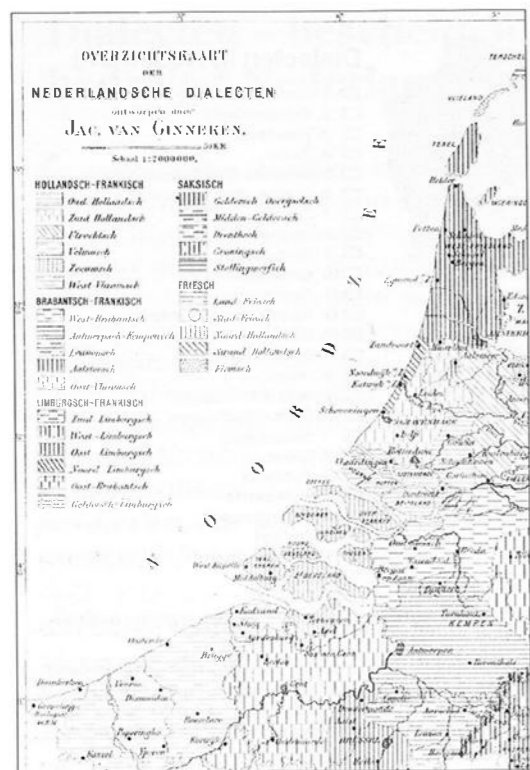
Terug naar het dialect dat in onze streken een verbazingwekkende variatie toont. En soms zo moeilijk herkend wordt in samenhang met het naastliggende land. In de zestiger jaren heen en weer peddelend tussen de redactie van toen nog de onafhankelijke Twentsche Courant in Enschede en mijn flatje in Hengelo, verbaasde ik mij menigmaal over het bordje terzijde van de weg dat de voor mij mysterieuze tekst 'Gleunige töffels' droeg. Pas jaren nadien werd ik hartelijk uitgelachen door nota

bene Randstedelijke collegae, die korte metten maakten met mijn onverstand – op dat bord stond gewoon 'Gloeiende aardappels' oftewel, vrij vertaald 'Lekkere frieten', hier werd dus geen Belgisch-Franse associatie opgeroepen maar een verband met de Duitse taalstam verondersteld, waarbij een vage gedachte aan pantoffels 'gar nicht im Frage' kwam.

Volgens de jongste studie van historisch neerlandicus Piet van Sterkenburg* (jarenlang werkzaam bij Van Dale Projectontwikkeling en mede-verantwoordelijk voor de totstandkoming van zowel het Woordenboek der Nederlandsche Taal als het Groot Woordenboek van hedendaagse Nederlands) is er geen sprake van dat het

hedendaags Nederlands aan functieverlies ten onder gaat. Het is de onweerstaanbare versnelling in de tijd, in onze bezigheden, in de media en zakelijke wereld, die ons van de hoffelijkheid voor de aardige en waardige Nederlandse taal berooft. Het tv-spotje, ooit 30 seconden moet het nu hebben van 15, het beeld wordt qua overbrengen van een boodschap, uitgebuit, de woorden duren ons te lang, 'wij snappen het zo ook wel'. Een half woord moet genoeg zijn. Dat is dan ook een van die onvervangbare charmes van het dialect – er is nog een bijna van nature gegeven rust om te spreken en te luisteren. Er is meer dan in het jachtige leven ontvankelijkheid behouden voor de van huisuit vertrouwde klankrijkdom,

minstens zo belangrijk als de strikte betekenis van het woord.

Als de wolf komt verzamelen zich de schapen. Denk maar niet dat de hartstochtelijke gelovigen in het dialect zich volgens dat angstscenario zo in één taalstal laten drijven, al komen voorzichtige aanpassingen door de jaren heen wel voor. Nee, veel liever speelt men de kaart van het eigen dialect, daarbij de spot drijvend met van wat even verderop gangbare spraak is. Plattelands-Overijsselaars vinden het prachtig steden als Zwolle, Kampen, Vollenhove op de korrel te nemen omdat ze daar geen h (lijken te) kunnen uitspreken – dat wordt dus grappen maken op het thema 'Een untien in een okkien en een antien eui d'r veur'. Of, zoals de Oldenzalers de inwo-

ners van het Oost-Twentse De Lutte over de hekel halen met: 'In De Lut et ze tuffel met but. Grote beun, mager beest, en gen geld, zoa is het in de Lut gesteeld'. Ofwel: 'In de Lutte eten ze aardappels met botten. Grote honden, magere koeien en geen geld: zo is het in De Lut gesteld'.

Diepere belangstelling

Hoe het ook zij het dialect kachelt achteruit, en daar zijn duidelijke redenen voor aan te voeren. Zoals de omstandigheid dat dorpen meer en meer hun eigenheid zien oplossen, er is geen sprake meer van een zekere 'splendid isolation'. Het jongvolk ging op avontuur, trok voor feesten, partijen en heimelijk rendez-vous, doorbrak de traditionele grenzen en vocht zich desnoods met de klompen in de hand een weg naar een andere wereld, een ander lief. Fiets, brommer, auto vergrootten de aktieradius van de taal. Brede schoolconcepten, sport en spel maakten rap een eind aan het dorpseigene en het dialect vloeide in hoog tempo weg. Niet in het minst ook door de grotere invloed van vrouwenarbeid, en forensisme. Van lieverlee kreeg het dialect het stempel van onaangepastheid, de taal van een achtergebleven gebied en belandde die taal van de gedegen traditionaliteit, van landbouw-vakmanschap, van zekere intimiteit op het terrein van onverschilligheid, zelfs minachting – dialect is wat van, en voor boeren... In het algemeen zegt Sterkenburg dat hoe jonger men is des te minder dialect men gebruikt. Mannen gebruiken meer dialect dan vrouwen en – met het effect van de zelfvervullende voorspelling – moet geconstateerd: hoe lager het milieu, des te meer nog wordt vastgehouden aan het dialect. En toch, en toch – het dialect laat zich niet

helemaal in de hoek drijven. Er is zelfs sprake van een zekere, hernieuwde populariteit, dezelfde trend die zich aftekent in de opbloeiende interesse voor geschiedenis, een zeker zoeken naar eigen historische identiteit in een steeds meer globaliserende, en daarmee niet zelden anonimiserende wereld. Het gaat er daarbij niet om een (taalkundige) terugkeer naar de romantiek of de gemakkelijke nostalgie die meestal; niet veel verder terugkijkt dan naar die – vaak in alle armoede en noodduft – nog charmerende leefomstandigheden en familieverbanden van een of twee generaties terug, maar om meer fundamentele belangstelling naar de herkomst, de 'roots' van het eigen bestaan, het karakteristieke van de streek, de wezenlijke grondtrekken van land, en volk en taal. Die culturele revitalisering vertoont zich vanzelfsprekend al heel snel in de taal, in concreto: het dialect. Zo is het niet verwonderlijk dat in toenemende mate wordt getrouwd in het dialect, dat de 'eigen taal' gesproken wordt bij begrafenissen, dat nieuwe Bijbelvertalingen (o.a. in het Twents door prof.dr. Anne van der Meiden) verschijnen, dat de Achterhoekse popgroep 'Normaal' welhaast abnormaal populair is, dat de plattelands soaps (zie *Van jonge leu en oale groond*) hoge kijkcijfers bereiken. En wie had ooit van het Almeloos gehoord ware het niet dat cabaretier Finkers dat taalgebruik op het brede podium bracht?

'Ek olle van oe'...

De variatie in Nederlandse (deels grensoverschrijdende) dialecten is verrassend breder dan men op het eerste oor zou verwachten. Sterkenburg noteerde bijvoorbeeld – geografisch van noord naar zuid – alleraar-digste verschillen hoe mensen in dialect

De liefde naar het beeld van Lucebert

hun liefde verklaren. Een handjevol aktuele voorbeelden: *Ik maag die* (Groningen), *Ik hool van jow* (Stellingwerf), *Ek olle van oe* (Genemuiden), *Ik zie zie ui girn* (Oost-Vlaanderen), *Iech haod va diech* (Egels-hoven). Interessant is het verschijnsel dat standaardtaal-sprekers, de maatschappelijke 'bovenlaag' zich van tijd tot tijd graag bedient van dialectische begrippen; men jongleert en koketteert er mee, niet alleen vanwege het modieuze maar ook alsof er toch een hang is, een relatie zou moeten blijven met het taal- en stamverband van vroeger. De reclamewereld altijd scherp gespist op onderliggende psychologische motieven, pikt daar graag graantjes van mee. U weet wel, er steekt goedmoedigheid in begrippen als 'de boertjes van buuten', 'da's veuls te veul' en als overblijfsel van een boterverkopend Zeeuws meisje, ja, inderdaad, 'ons bin zuunig'...

Bron en kaartillustraties:

• Gegevens o.m. ontleend aan de uitgave 'Een kleine taal met een grote stem – Hedendaags Nederlands', door Piet van Sterkenburg, 252 pagina's, uitgeverij Scriptum Schiedam € 19,95

BOEK EN BLAD BESCHOUWD

Ronald JJ Meijer

Requisitoir tegen bisschop-bankier Jan

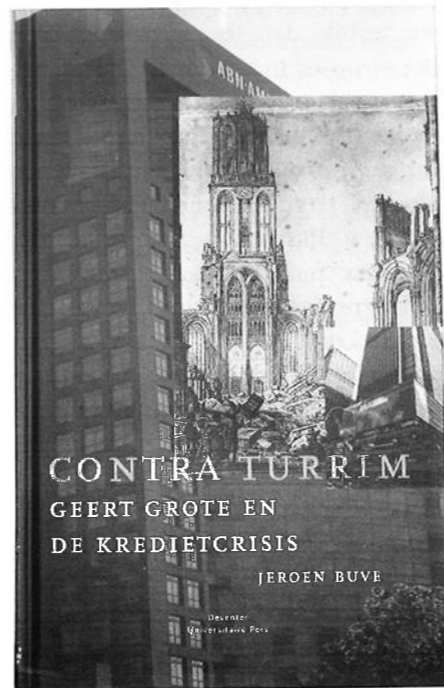
In de kentering van zomer naar najaar is, tijdens de eerste succesvolle Geert Grote-Dag in Deventer, een merkwaardig en in zekere zin opzienbarend boekje verschenen temidden van grote, gretig verkopende titels als De Prooi (Smit), Een gezonde krimp (van Heemskerk), Bonus (Van Uffelen), de Grote recessie (CPB/Teulings) – allemaal boeken die ons vertellen hoe risico-bankiers de wereld in een financieel faillissement hebben gestort.

Op 3 september, saillant genoeg tevens de gedenkdag van Gregorius de Grote, de paus die de Zeven Hoofdzonden formuleerde (Ijdelheid, Hebzucht, Toorn, Luiheid, Lust, Afgunst en Gulzigheid) verscheen bij de Deventer Universitaire Pers het grafisch uitermate verfijnde smaldeeltje (112 pagina's) 'Contra Turrim Traiectensem'. Het is een 'uitgelichte' vertaling van het tractaat dat Grote in 1375 schreef en waarmee hij juridisch-scherpzinnig en religieus-fel protest aantekende tegen de Utrechtse prins-bisschop Jan van Arkel die juist de laagste en meest weerloze bevolkingsgroepen op straffe van hel en verdoemenis financieel uitperste ter financiering van zijn status-project: de bouw van de praalzieke Utrechtse domtoren.

Geert Grote (Deventer, oktober 1340 – 1384), boeteprediker, schrijver, grondlegger van de Moderne Devotie, studeerde medicijnen, theologie en kerkelijk recht in Parijs. Fungeerde als kanunnik in Aken en Utrecht. Grote Europese humanisten als Erasmus en Thomas a Kempis werden door zijn eruditie, eenvoud en charisma naar de IJsselstreek getrokken. En deelden daar

in zijn soberheid, hoogstaande moraal en ethiek.

Het Tractaat waarin hij korte metten maakt met de triomfalistische, protserige bouw van de Domtoren in Utrecht ('een toren van 30 tot 50 meter is ook hoog genoeg'...

om er klokken in te hangen, noodzakelijk voor het dagelijks tijdsbesef en om het volk ter kerke te bewegen), dat 'pamflet' tegen een autoritaire Kerk is lang als verdwenen beschouwd. Het zeldzame handschrift is amper 60 jaar geleden opgedoken uit de familie-archieven Küpper/Schramm in Neuss am Rhein: een houten band, met bedrukt leer overtrokken, zonder rug met de resten van een koperen sluiting. Een jaar voor zijn overlijden in 1968 heeft de Nijmeegse hoogleraar Mediëvistiek dr. Regnerus Richardus Post SJ, de originele tekst gepubliceerd.

J. Roosenschoon

Met de historische verenigingen in de regio heeft de OKV een ruilabonnement voor de verenigingsbladen. Ze liggen ter inzage in onze locatie aan de Duistervoordse weg. Hieronder een greep uit het laatste aanbod..

Evertje, de voedster van koningin Wilhelmina

Van de vereniging Rheden-Rozendaal is het blad **Ambt en Heerlijkheid**. In nr. 164 staat van de hand van Hans Rijnsbende een interessant artikel over 'De Gele Ridders', het Korps Rijdende Artillerie. Dat bestond vorig jaar 215 jaar. De naam kreeg dit korps dankzij de prachtige uniformen met grote gouden tressen op de schouders en korden op de borst, die het van Koning Willem II in 1842 ten geschenke kreeg. De eerste heldendaad verrichtte het korps al in 1894 toen het de Fransen bij de Maas tegenhield, waardoor het Nederlandse leger voor omsingeling werd behoed. Verder speelden ze een rol bij de Slag bij Quatre Bras in 1815 en de Tiendaagse Veldtocht in 1830. Prins Bernhard werd in 1937 officier bij het korps. De Gele Ridders hebben nog steeds een grote betrokkenheid bij het Konink-

De *Contra Turrim Traiectensem* (met als ondertitel Geert Grote en de Kredietcrisis), toegelicht, geannoteerd, 'bij de tijd gebracht' dr Jeroen Buve, filosoof-'rector' van de Geert Grote Universiteit, laat zich lezen als een frappante tijdsvergelijking, als een scherp requisitoir tegen het vaak immorele handelen van sommige banken, hedgefondsen en kortzichtige toezichthouders. (Verkrijgbaar in de boekhandel; € 17,95)

lijk Huis. Op Prinsjesdag geeft de batterij minuutschoten af van het moment dat de koningin het Paleis verlaat totdat zij daarin is teruggekeerd. Ook bij geboorte en overlijden laten de Gele Ridders door middel van saluutschoten van zich horen.

In **De Marke** schrijft Piet Willemsens over ijskelders. Hiervan bestaan er in Nederland nog ca. 75, meestal bij landhuizen of kerken, maar ook bij ziekenhuizen en laboratoria. Het merendeel stamt uit de 18e eeuw. Ze dienden om ijs, dat in de winter gehakt werd, tot in de zomer bevroren te houden. Sommige kelders waren zo goed geïsoleerd dat het ijs zelfs twee of drie zomers meeging. Dit ijs diende ter koeling van levensmiddelen en wijn en ook ter bereiding van consumptieijs. Verder was het een goed

middel om te gebruiken bij ontstekingen. In Groot-Engelenburg in *Brummen* bestaat de kelder nog. Het is binnenin een ronde, gewelfde ruimte met een diameter en een hoogte van ca. 3,5 meter. Bovenin zit een gat/schoorsteen waardoor het ijs naar binnen werd gegooid. De bodem is van zand. Een kwart rond gewelfde gang loopt naar dit binnenste deel toe. Tegenwoordig heeft de ijskelder een heel andere functie: binnenin is het de woning van verschillende soorten vleermuizen en bovenop bevindt zich de *tee*, de afslag van de tweede hole, van het golfterrein waarvan de kelder nu deel uitmaakt.

Ook in *De Marke* staat een verhaal over het Beekbergerwoud door Wietse Venema. Een legendarisch woud, was het, een moerasbos met veel elzen dat hoorde tot het gebied van de Lierder Marke. De inwoners haalden hout en heideplaggen uit het bos, maar het was door de aanwezigheid van kwel een moeilijk begaanbaar gebied. Hierdoor kon de planten- en dierenwereld zich goed ontwikkelen en handhaven. In 1869 kocht een grondexploitant het gebied, groef er een sloot omheen waardoor het water kon afstromen en ontgon, met veel moeite, het woud tot landbouwgrond. Tegenwoordig ligt de A50 er dwars doorheen met daarbij nog een grote parkeerplaats. De Vereniging Natuurmonumenten is van plan het hele gebied van het voormalige Beekbergerwoud aan te kopen en het opnieuw om te vormen tot natuurgebied. Op dit moment is er al ongeveer 60 hectare aangekocht, waarvan een gedeelte weer onder water is gezet.

In het blad van *Oud-Apeldoorn*, nr. 5 van dit jaar, schreef Miny van der Zande een

verhaal over Evertje, de min van koningin Wilhelmina. Deze gezond blozende jonge vrouw had samen met haar man Reijer van der Zande net haar derde kind gekregen, toen ze in november 1880 door de intendant van Paleis het Loo benaderd werd. De oorspronkelijke min voor het zo gewenste prinsesje Wilhelmina dat op 31 augustus geboren was, kon haar taak niet meer vervullen en er werd naarstig naar een vervangster gezocht. Na veel wikken en wegen besloot Evertje op het verzoek in te gaan en ze vertrok voor elf maanden naar het hof. Al die tijd mocht ze niet naar huis en moest ze de zorg voor haar eigen zuigeling aan haar schoonzus overlaten. Evertje ging met de familie mee naar Amsterdam, Den Haag en ook naar Arolsen, de geboorteplaats van koningin Emma. Ze zei daarover: *"In Arolsen had ik geen schik. De mensen waren er best, maar ik kon geen woord Duits verstaan en alleen praten met koningin Emma."* Evertje was door haar zorg en zorg, een belangrijk persoon voor het voortbestaan van het Oranjehuis. Ze kon gelukkig goed opschieten met Emma en ook met de aanhankelijke Wilhelmina die met haar, haar eerste stapjes zette. Ook later, toen Evertje aan de Zwolseweg woonde, kwam Wilhelmina nog geregeld bij haar op bezoek.

Kroniek 2009-4

'Excelsior' in Archiefschattenagenda-2010

Annemarie Geerts

Sinds 2005 verschijnt ieder jaar de Archiefschattenagenda, een bureau-agenda met veel beeldmateriaal, afkomstig uit de collecties van verschillende Nederlandse archief- en documentatie-instellingen. Elk jaar wordt een thema gekozen en voor 2010 is dat 'volkscultuur' geworden. Het Gemeentearchief Voorst besloot een gokje te wagen en stuurde een afbeelding met onderschrift in.

En, wat een verrassing... de inzending van Gemeentearchief Voorst werd geselecteerd om opgenomen te worden in de agenda voor 2010. De afbeelding komt uit het archief van de organisator van evenementen, Jacob Kleiboer.

Jacob Kleiboer (1898-1984) was afkomstig uit Twello. Hij ontwikkelde zich tot een veel gevraagd organisator van grote evenementen en tentoonstellingen, zoals de in verschillende steden gehouden 'Floriade's. In de beginfase van zijn werkzame periode was hij ook in de gemeente Voorst actief.

De afbeelding in de archiefschattenagenda is het ontwerp van een affiche voor het 25-jarig jubileum van de muziekvereniging Excelsior uit Twello. Dat jubileum werd in 1927 groots gevierd met een geweldig feest. Leest u het onderschrift in de agenda maar!

Kroniek 2009-4

De ontwerper van het affiche en van het andere in het archief aanwezige, eveneens zeer fraaie, promotiemateriaal, was de landelijk bekende illustrator Jan Lutz (1888-1957).

De archiefschattenagenda is te koop in de boekwinkel en in beperkte mate ook in het gemeentearchief voor de prijs van € 12,90.

Het Festival van Excelsior'

Van 6 tot 8 mei 1927 werd een groot festival georganiseerd ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de muziekvereniging 'Excelsior' in Twello. Het moest niet zo maar een dorpsfeest worden maar een happening waar men nog lang over zou napraten. Een uitgekende reclame-campagne werd gelanceerd om het evenement dat plaats zou vinden op het landgoed Hackforts-Veenhuis, onder de aandacht te brengen. Het spectaculaire 'Herinneringen aan de Slag bij Waterloo' werd uitgevoerd door de 'Eendracht' uit Hengelo. Meer dan twintig muziekcorpsen uit het hele land gaven acte de presence, er waren vendelzwaaiers en ballonvaarten. Het amusementspark met exotische attracties was elke avond in vol bedrijf met vanaf zonsondergang 'lichtzee-illuminatie'. In de cafe's in het dorp werd gedanst. Kortom, het was een droom van een feest. En dat de reclamecampagne had gewerkt bleek wel uit de enorme drukte. De volgende dag stond in de krant dat het festival ruim 20.000 bezoekers had getrokken.

FIETS WERELD

Polletje

Stationstraat 60 Twello Tel.: 0571 - 27 23 80

Hèt adres voor het huren van een fiets. Tevens is er een ruim aanbod van nieuwe fietsen, tweedehands fietsen en kinderfietsen

- ontwerp/dtp/webdesign
- kopiëren zw/w en kleur
- grootformaat zw/w en kl
- textielbedrukking
- inbinden studiemateriaal
- lamineren klein en groot
- print je eigen behang
- pop-up doek incl. display

Van Ghentstraat 25 | 7391 CR TWELLO | T 0571-271104
F 0571-273432 | E info@riwa-copy.nl | www.riwaprintendesign.nl

Het ontbrekende puzzelstukje voor al uw print- en inbindwerk

ZEEFDRIJ KLUNDER

Gespecialiseerd in het drukken van:

- * Paraplu's * Katoenen/nylon tassen
- * Reclameborden * Stickers
- * Posters * Display's
- * Diverse Kunststoffen
- * Digitaal grootformaat printen op diverse materialen
- * En bekend met Speciale inktten.
b.v. krasloten - geur en glitter inktten

Op www.eigenshirt.nl vindt u het drukken van:

- * Textiel: van t-shirts tot bedrijfskleding
t-shirts vanaf 1 exemplaar ook mogelijk

Oude Rijksweg 19, Twello
Tel. 0571-276622
www.klunderzeefdruk.nl

GROOT ROESSINK

Enkweg 43 - Voorst - Telefoon: 0575 50 12 72

- Nieuwbouw
- Verbouw
- Onderhoud
- Restauratie
- Molenbouw

BOUWEN TUSSEN HEDEN EN VERLEDEN

Bakker Bril Voorst

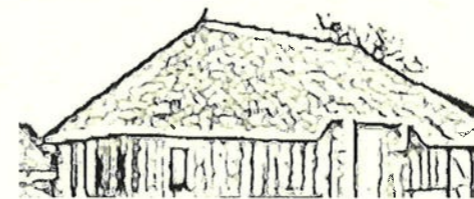
Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik. Het pand staat op de monumentenlijst.

De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril.

Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies. Er gaan dan steevast eigen-gemaakte producten mee naar huis. Op de foto uit 1960 gaat de bakker met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Op de foto uit 1960 gaat de bakker met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksweg 17a - 7391 MH Twello
Tel. 0571-270014

www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320

Geopend:

Wo. van 13.00 tot 17.00 uur

Do. en vr. van 10.00 tot 17.00 uur

Za. van 10.00 tot 16.00 uur

Van 1 mei tot 1 nov. ook op zondag geopend

Lekker | | | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodemeigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar! Informeer hier eens naar: passievoorpuur@hofvantwello.nl

Elke dag een streekmenu